→ Aybuk, scrisă în rusă sau idiș
→ Ansky (1863, în Belarus; atrăs de mișcările de stânga; interesat de expedițiile etnografice
→ se știe că a fost scrisă după expedițiile etnografice
→ după moartea lui, prima reprezentație în Varșovia
→ este vb. de femeia că e o face usor de valorificat: balet, film, teatru

B.A.R. I 91554

S. AN-SKY 1912(13)

Traducere din idiș de I. LUD

1869 1920

BRÂNIȘTEANU · BUCUREȘT

I. 91354

DYBUCK

Legendă dramatică în patru acte

de

S. AN-SKY

— Tradusă din idiș de I. LUDO —

BIBLIOTECA
* ACADEMIEI *
ROMÂNE

EDITURA I. BRĂNIȘTEANU — BUCUREȘTI

BIBLIOTECA
ACADEMIEI
ROMÂNE

PERSOANELE

SENDER,	din Briniţa
LEEA,	(fiică-sa)
FRADE,	doica bătrână a Leei
GHITEL, BASE	prietenele Leei
MANASSE,	logodnicul Leei
NACHMAN,	tatăl lui Manase
MENDEL,	dascălul lui Manasse
SOLUL	
RABI AZRILKE	din Miriopol, rabin
MEHUEL,	îngrijitorul lui
RABI ŞIMŞIN,	rabinul târgului Miriopol
INTAIUL, AL DOILEA	membri în sfatul rabinic judecătoresc
MEER	ceaușul sinagogii din Briniţa
HANAN, ENOCH, UŞER	învăţăcei din Ieşiboth[1])

1) Şcoală rabinică.

INTAIUL AL DOILEA AL TREILEA	batlanimi[1])
INTAIUL AL DOILEA AL TREILEA	ucenici ai rabinului din Miriopol
O BĂTRANĂ	
UN NUNTAŞ	
UN COCOŞAT UN OM IN CARJE	calici
O SCHIOAPĂ O CIUNGĂ O OARBĂ	femei sărace în vârstă
O FEMEE INALTĂ ŞI PALIDĂ O FEMEE CU UN COPIL IN BRAŢE	sărace tinere

Ucenici, gospodari, pravăliaşi, nuntaşi, săraci, copii.

Actele I şi al II-lea se petrec la Brinița. Actele al III-lea şi al IV-lea se petrec în Miriopol. Intre actul I şi al II-lea trec trei luni. Intre al II-lea şi al III-lea, trei zile. Intre al III-lea şi al IV-lea douăsprezece ore.

1) Un tip de boem evreu.

ACTUL I

(Inainte de ridicarea cortinii, într'un întuneric desăvârşit, se aude din depărtări, un molcom cântec mistic:

De ce oare
Prăvălitu-s'a duhul
Din înălţimea înălţimilor
In adâncimea adâncimilor
— Prăbuşirea sufletului
Poartă în sine
Inălţarea sa.

Cortina se ridică încetişor. O străveche sinagogă în lemn, cu pereţii înegriţi de vreme. Doi drugi sprijină tavanul. De mijlocul tavanului, peste amvon, atârnă un vechiu candelabru de alamă. Amvonul — oblic ca un pupitru — e acoperit cu o cuvertură de culoare închisă. In peretele din fund, geamuri mici, care dau în sinagoga femeilor. La perete, o bancă lungă; în faţa ei, o masă lungă, copleşită de cărţi de rugăciune. Pe masă, înfipte în nişte sfeşnice de lut, ard două lumânerele de său, mai scunde de cât mormanul de cărţi. Indărătul mesei şi băncii, în stânga, o uşă mică ce dă în odaia de rugăciuni. In dreapta peretului un dulap cu cărţi. In peretele din dreapta: în mijloc, tabernacolul- în stânga altarul cantorului, pe care arde o lumânare de ceară groasă, de sufletul unui mort. De ambele părţi ale tabernacolului două ferestre. Bănci dealungul peretului. In faţa lor pupitre. La peretele din stânga, un căuin mare de cărămidă. Lângă cămin,

o bancă. In faţa băncii, o masă lungă, încărcată şi ea cu cărţi. Intr'un colţ, un spălător de perete, lângă care atârnă un ştergar. O uşă largă, dă în stradă. Lângă uşă, o ladă. Peste ladă, într'o scorbură în perete, arde o candelă. Aproape de tabernacol, la un pupitru, stă Enoch, adâncit într'o carte. In jurul mesii din fund stau cinci-şase învăţăcei, culcaţi într'o rână, cu înfăţişarea obosită şi urmărind Talmudul cu o îngânare pierdută, aproape adormită. Peste amvon, stă aplecat Meer care împătureşte câteva haine rituale pe cari le bagă într'un săculeţ, împreună cu filacterele. In jurul mesii de la peretele din stângă, stau I-iul, al II-lea şi al III-lea batlan, visători, cu ochii aiuriţi şi cântând alene. Pe banca de lângă sobă, şade solul, cu un sac sub cap. Lângă dulapul cu cărţi, stă cu mâna sprijinită pe marginea de sus, foarte gânditor, Hanan. Seara. Sinagoga este înfăşurată într'un văl de misticism. Prin colţuri, joacă umbre. I-iul, al II-lea şi al III-lea batlan termină cântecul. O pauză lungă. Toţi trei stau nemişcaţi şi visători).

UN BATLAN (urmând parcă firul unei povestiri)

In casa rabinului David din Tolna — coboară-se haru-i asupră-ne — se găsia un jîlţ de aur... pe care era încrustat: «David, regele lui Israel, acum şi în vecii vecilor». (pauză)

AL II-lea BATLAN (acelaş ton)

Rabi Israel din Rejin — sfântă fie-ne amintirea-i — trăia ca un împărat între împăraţi. La masa lui, cânta întotdeauna un taraf de douăzeci de lăutari şi de pornit la drum, n'o pornia decât cu şase cai înaintaşi...

AL III-lea BATLAN (înflăcărat)

Şi despre Şmil din Kaminka se spune că

ar fi umblat în papuceî de aur (extaziat) în-pa-pu-ce-i-de-a-ur.

SOLUL (se ridică de pe bancă, rămâne în picioare şi cu glas rar şi puternic, de departe)

Prea cucernicul rabi Zise din Anipol a fost toată viaţa lui un om nevoiaş... strângea pomeni şi umbla într'un suman, încins cu o funie. Şi cu toate astea... făcea isprăvi tot aşa de mari ca şi rabinul din Tolna sau Rejin...

I-iul BATLAN (înţepat)

Să nu-ţi fie cu bănat! Habar n'ai despre ce-i vorba aici şi mi te amesteci! Noi ne gândim la măreţia rabinilor din Tolna şi Rejin... şi dumniata-mi vii cu bogăţia lor! Auzi... Da'ce?... Puţini bogătaşi sunt pe lumea asta?... Trebue să înţelegi doară, că în jeţul de aur şi în tarafuI de lăutari şi în papucii de aur, se ascundea o taină adâncă, adâncă de tot...

AL III-lea BATLAN

Firește... Par'că cine nu pricepe asta!...

AL II-lea BATLAN

Cine avea ochi să vază, acela a văzut. Se spune că pe vremea când rabinul din Opta s'a întâlnit pentru întâia oară, cu rabinul din Rejin, s'a repezit să-i sărute roţile

trăsurii. Şi când l'au întrebat cei dimprejur pe rabinul din Opta că de ce face treaba asta, el a strigat: «Nătângilor!... Voi nu vedeţi că e însuşi tronul Domnului?»

III-lea BATLAN (extaziat

Auzi, auzi, auzi!

I-iul BATLAN

Fireşte!... Jeţul de aur nu era jeţ, taraful nu era taraf şi caii nu erau cai. Astea toate nu fiinţau de cât ca o icoană, ca o închipuire şi serveau grozavei lor măreţii doar ca un înveliş, ca un vestmânt...

SOLUL

Adevărata măreţie... n'are nevoe de o haină frumoasă!

I-iul BATLAN

Ba să mă erţi... Adevărata măreţie trebue să aibă o haină potrivită...

AL II-lea BATLAN (scuturând din umeri)

Puterea lor... măreţia lor!... Dar ţi-o poţi închipuii măcar?

I-iul BATLAN

Ce să mai vorbeşti de puterea lor!... Cunoşteţi istoria cu cureaua lui Rabi Şmelke

Nicklesberg? Face s'o auziţi! Odată, s'au înfăţişat la judecata lui rabi Şmelke, un sărac şi un chiabur, care se avea bine cu cei mari şi înaintea căruia tremura toată lumea. Rabi Şmelke după ce ascultă pe amândoi împricinaţii, hotăreşte că dreptatea e de partea nevoiaşului. Atunci, bogătaşul se face foc de supărare... şi-i spune rabinului fără înconjur, că nu-i pasă de hotărârea lui. Face atunci liniştit rabi Şmelke: «Ba ai să asculţi... Când un rabin a spus odată un lucru... e sfânt!...» Îi sare chiaburului ţandăra, bineînţeles şi începe să zbiere: «Imi bat joc şi de dumniata... şi de toată sfinţenia dumitale!...» Aici mi se ridică Şmelke... cât e de înalt... şi strigă: «Să faci îndată ceea ce am hotărât eu... Auzi?... Altminterelea... iau cureaua»... N'are ce face chiaburul... şi întărâtat cum era... începe să-l umple de bogdaproste pe rabin... Se apucă atunci rabi Şmelke şi crapă puţin sertarul mesei. Şi ce crezi? Nu sare de acolo şarpele păcatului, şarpele străbun şi mi se aruncă de gâtul chiaburului?... Acleo!... Nu mai întrebaţi ce a fost pe acolo, atunci. Chiaburul răcnea şi bocea: «Vai de mine, rabi, iartă-mă... O să fac tot ce-mi poruncşti... numai ia şarpele de pe mine». La asta, rabi Şmelke i-a răspuns: «Să le spui deacuma şi copiilor şi copiilor tăi ca să asculte pe rabin... şi să le fie frică de cureaua lui». Şi a luat şarpele de pe el...

AL III-lea BATLAN (către I-ul)

Hahaha... Fainâ curea... (pauză)

AL II-lea BATLAN

Mi se pare că te înşeli... Povestea nu trebue să se fi întâmplat cu şarpele păcatului...

AL III-lea BATLAN

De ce adică?

AL II-lea BATLAN

Uite aşa! Nu se poate ca Rabi Şmelke Nicklesberg să se fi folosit de şarpele păcatului. Şarpele păcatului e doar necuratul, e chiar diavolul însuşi... aibă-ne Domnul în paza lui... (scuipă)

AL III-lea BATLAN

Ei lasă!... Rabi Smelke desigur că ştia ce face, n'avea grijă...

I-iul BATLAN (jignit)

Nu'nţeleg ce vrei să spui... Istoria asta s'a petrecut de faţă cu toată lumea. Zeci de oameni au văzut şarpele cu ochii lor... şi tu vii să-mi înşiri că asta nu s'a putut întâmpla. Ia... aşa!... Numai să vorbeşti!... Se potriveşte... nu se potriveşte...

AL II-lea BATLAN

Ferească Dumnezeu... Nu ştiam că se găsesc asemenea alcătuiri de cuvinte, cu care să poţi chema pe necuratul.

SOLUL

Pe diavol îl poţi chema numai cu îndoitul şi marele nume al Domnului, care topeşte la un loc în flacăra lui grozavă, cele mai înalte creştete ale munţilor, cu cele mai adânci prăpăstii... (Hanan ridică fruntea şi ascultă cu băgare de seamă)

AL III-lea BATLAN

Şi nu e primejdios să te foloseşti de marele nume al Domnului?

SOLUL (gânditor)

Primejdios?... Nu!... Dar în grozava năzuinţă ce o are scânteia ca să se apropie de flacără, vasul poate să plesnească... şi atuncia cazi trîznit...

I-iul BATLAN

In târguşorul meu, este un rabin vestit... un mare făcător de minuni. Cu o strigare a Domnului, de pildă, aprinde un foc... şi cealaltă îl stinge. El vede ce se întâmplă la o sută de poşte, stoarce cu degetul vin din perete... şi altele... şi altele... El singur mi-a spus că ştie cuvinte cu care să se poată da

viaţă unui om de lut, să se învie morţii, să poţi vedea fără să fi văzut, să chemi duhurile rele... până şi pe diavol chiar... (scuipă). Toate astea, din gura lui le-am auzit...

HANAN (care tot timpul a stat nemişcat şi a ascultat cu băgare de seamă, face un pas către masă, se uită la sol, după aceea la întâiul batlan şi face cu un glas acoperit şi visător).

Unde e el? (Solul îl fixează pe Hanan şi nu-l pierde din ochi tot timpul).

I-iul BATLAN (uimit)

Cine?

HANAN

Rabinul făcător de minuni...

I-iul BATLAN

Unde vrei să fie?... La mine în târguşor... dac'o mai fi trăind!...

HANAN

Departe de aici?

I-iul BATLAN

Târguşorul? Departe... hăt încolo... în fundul Polesiei...

HANAN

Cam cât îi de mers?

I-iul BATLAN

Cât? O lună... dacă nu şi mai bine. (Pauză) Dar ţa ce întrebi? Nu cumva îi fi vrând să te duci la el? (Hanan tace) Târguşorul se numeşte Crasna. Rabinul făcător de minuni... El Hanan...

HANAN (uimit, aparte)

El Hanan? Eil Hanan? Dumnezeul lui Hanan...

I-iul BATLAN (către ceilalţi)

V'o jur... face minuni. Ziua în amiaza mare a încercat cu o strigare a numelui Domnului.

AL II-lea BATLAN

Haide, haide... Ajunge cu istoriile astea, în mijlocul nopţii şi într'o sinagogă mai cu seamă... S'ar putea... ferească Dumnezeu!... să ne mai scape vreun cuvânt, vreo chemare oprită... şi atîta ne trebue! S'au mai întâmplat de-al deastea... hehei!... (Hanan iese încetişor pe uşă. Toţi se uită după el. Pauză).

SOLUL

Cine-i băietul ăsta?

I-iul BATLAN

Un învăţăcel... un învăţăcel din Ieşiva... (Meer închide porţile amvonului şi se apropie de masă.)

AL II-lea BATLAN

Straşnic cap!... O minune!...

AL III-lea BATLAN

O minte neîntrecută!... Cunoaşte cinci sute pagini de Talmud, pe de rost.

SOLUL

De unde este el?

MEER

De undeva... din Lituania. A învăţat aici în Ieşiva. Era vestit ca cel dintâiu dintre băeţi... Ii s'a dat la mână batalamà de rabin. Deodată, a perit, par'c'a intrat în pământ şi multă vreme nu s'a mai arătat pe aici... Se spunea că a plecat în lume înadins ca să se canonească, să se obişnuiască cu suferinţele. După asta, s'a întors... Da'nu mai e acelaş. Mereu dus pe gânduri, o ţine numai în posturi, de la o Sâmbătă la alta... mereu se scufundă în Mikwah[1])... (incetişor).. Cică s'ar îndeletnici cu Cabala...

AL II-lea BATLAN

Sssst!... Şi în oraş s'a zvonit lucrul ăsta. Lumea s'a şi dus la el să-i ceară câte un talisman... Dar el n'a vrut să dea...

1) bae rece rituală.

AL III-lea BATLAN

Cine ştie cine o mai fi el! Vreun sfânt poate Cine ştie! Şi să-l iscodeşti mai de aproape... e bucluc... (pauză)

AL II-lea BATLAN (casca)

E târziu!... Ar fi timp să ne culcăm! (către I-iul batlan cu un zâmbet) Păcat că nu-i aici făcătorul tău de minuni care ştie să stoarcă vin din pereţi. Aş fi fericit cu olecuţă de rachiu. N'am pus nimica în gură, toată ziua...

I-iul BATLAN

Şi eu am cam postit astăzi. Mi-a picat şi mie o sărăcie de turtă, acolo... pentru o rugăciune...

MEER (aproape în şoapte)

Aşteaptă puţin. Mi se pare că acuş o să fie rost de pileală. Sender a plecat să vadă un mire pentru fată lui. Să cadă numai, într'un ceas bun, la învoială... şi să vedeţi ce chef o să-i mai tragă.

AL II-lea BATLAN

Aş! Nu cred să se înţeleagă Sender... aşa... cu una cu două... De trei ori a plecat după miri şi mereu s'a întors cu mâna goală. Ba nu-i place mirele, ba nu's rube-

deniile de soiu, ba n'ajunge zestrea. Nu zău!... Nu-i bine să fi aşa de mofturos.

MEER

Sender poate să-şi îngădue toate gusturile fiindcă-i... să nu-i fie de deochi... un om cu stare. Şi-apoi, neamul lui!... Şi fata... chipeşă... deşteaptă...

AL III-lea BATLAN (extaziat)

Mie-mi place Sender. Un adevărat chasid plin de foc, ştii?... cum sunt chasidimii din Miriopol, ucenicii rabinului Azriel.

I-iul BATLAN (rece)

Drept e... n'am ce spune!... Sender e un chasid cum nu sunt mulţi... Da'pe fata lui, ar putea s'o mărite mai altmintrelea...

AL III-lea BATLAN

Da'ce este?... Ce?...

I-iul BATLAN

Pe vremuri, când un bogătaş... şi mai ales unul de neam, trebuia să-şi dea fata, nu căuta nici parale, nici obârşie aleasă, ci ţinea ca băiatul să fie ca lumea. Pleca la Ieşiva... ducea un plocon mai-marelui... care-i alegea ~~deacuma~~ un tânăr... da'ştii?... tot ce avea

el mai bun în şcoală!... Şi Sender ar putea să facă treaba astă...

SOLUL

Poate ar găsi şi în Ieşiva asta... un mire mai acătării!

I-iul BATLAN (uimit)

De unde ştii?

SOLUL

Aşa-mi închipui...

AL III-lea BATLAN

Haide, haide... Isprăviţi odată cu pălăvrăgeala!... V'aţi găsit să bârfiţi tocmai pe unul de-ai noştri... O partidă se face cu cine-i sortit de la Dumnezeu (se deschide uşa cu putere şi dă năvală o batrână, cu doi copii mici de mână).

BĂTRÂNA (se repede cu copiii la tabernacol, strigă şi plânge).

Of, of, Dumnezeule... ajută-mă... (către copii) Haideţi fuga copii... să cădem la picioarele Thorei... şi să nu ne mişcăm deacolo... până n'o să scoatem un leac pentru mama voastră (deschide tabernacolul, îşi înfundă capul în el şi începe să bocească) Dumnezeul al lui Avram, al lui Isac şi Iacòv... Vezi nenorocirea mea... uită-te la durerea copiilor ăstora... şi nu li răpi mama

de pe lumea asta... Sfinte suluri!... Ascultaţi pe o biată văduvă... Sfinte străbune!... Alergaţi, strigaţi şi rugaţi-vă... ca să nu fie smuls copăcelul ăsta mândru cu rădăcină cu tot din ţărână... ca porumbelul ăsta tânăr să nu fie izgonit din cuib... ca mieluşelul ăsta gingaş să nu fie răpit din turmă! (isteric) O să fărâm pământul.... o să sparg bolţile cerului... n'o să mă urnesc de aici... până n'o să mi se înapoieze lumina ochilor mei... steaua vieţii mele...

MEER (se apropie de ea, o atinge uşor cu mâna şi-i vorbeşte încetişor)

Hana Ester?... Poate ar trebui să pui pe câţiva să spue psalmi?

BĂTRÂNA (scoate capul din tabernacol, se uită la Meer fără să priceapă ce-i spune. Deodată grăbit)

Da... pune să citească psalmi... Pune... dar de grabă. Fiecare clipă e scumpă... Azi sunt două zile de când zace fără grai şi se luptă cu moartea!..

MEER

Pun numaidecât zece oameni... (cu un ton rugător) Da'trebue să li se dea ceva pentru osteneală... Oameni nevoiaşi... ce vrei!

BĂTRÂNA (se scotoceşte prin buzunar)

Ţine... Dar vezi să se spună ca lumea!

MEER

Numai atât pentru zece oameni?... Cam puţintel!

BĂTRÂNA (fără să-i asculte)

Haideţi copii... să mergem la o altă sinagogă! (iese repede afară)

SOLUL (către al treilea batlan)

Azi dimineaţă a venit să se roage Thorei o femeie pentru fiică-sa, care de două zile a intrat în durerile facerii şi nu poate să nască. Acù, a venit să se roage Thorei o femeie pentru fiică-sa, care de două zile se sbate în ghiarele morţii..

AL III-lea BATLAN

Ei şi?... Ce-i cu asta?

SOLUL (gânditor)

Când sufletul unui om care încă n'a murit trebue să intre într'un trup care încă nu s'a născut... se iscă o luptă îndârjită. Moare bolnava, se naşte copilul!... Se face bine bolnava, iese copilul mort...

I-iul BATLAN

Auzi, auzi!... Ce orb e omul!... Nici nu vede măcar ce se petrece în jurul lui...

MEER (se apropie de masă)

Ei, iaca ne-a trimis Dumnezeu şi de băutură... Isprăvim cu psalmii, îi tragem un gât de rachiu şi Cel-de-Sus o să se îndure şi-o s'o puie pe femee în picioare!

I-iul BATLAN (către băeţii cari stau aţipiţi la masa cea mare)

Băeţi... Cine vrea să citească psalmi? Fiecare primeşte o turtă de rişcă... (băeţii se ridică) Haideţi să trecem dincolo. (Cei trei batlanimi, Meer şi învăţăceii, în afară de Enoch, trec în odaia de alături. Indată, răzbate de acolo îngânarea psalmilor. La masa mică, rămâne tot timpul nemişcat SOLUL care nu-şi ia ochii dupe tabernacol. Pauză lungă. Intră Hanan).

HANAN (foarte obosit şi şovăelnic se îndreaptă spre tabernacol, bagă de seamă că e deschis şi se opreşte mirat).

Pivotul deschis? Cine l'a deschis? Pentru cine s'a deschis în miez de noapte? (Se uită în tabernacol) Suluri stau înghesuite unul în altul tăcute, liniştite. In ele zac ascunse toate tainele, toate adâncurile înţelepciunii lui Dumnezeu, dela facerea lumii şi până în vecii vecilor. Şi ce greu e să smulgi din ele o taină sau un sfat al Dumnezeului cel neapropiat... Ce greu! (numără sulurile legii) Unul... două... trei... patru.. cinci... şase... şapte... opt... nouă suluri... Numărul *nouă* închide în el cuvântul *dreptatea*... Fiecare sul are patru sfinte proptele. Fac treizeci şi şase!... Treizeci şi şase!... Pretutindeni şi oricând, cugetul meu e frământat

de numărul *treizeci şi şase*... şi nu înţeleg care să-i fie rostul! Dar simt că în el se ascunde tot adevărul. Literele numelui «Leea», cuprind în limba Bibliei *treizeci şi şase*... De trei ori treizeci şi şase, se chiamă «Hanan»... «Leea» mai înseamnă «nu Dumnezeu»... (se cutremură) Ce gând înfiorător şi cu ce putere grozavă mă trage spre el...

ENOCH (ridică capul şi se uită la Hanan)

Hanan!... Tot timpul umbli visând!

HANAN (se depărtează de tabernacol, se îndreaptă spre Enoch şi se opreşte gânditor)

Taine, ascunzişuri de-ale Domnului, dar drumul drept... unde-i?... (o pauză mică) Târguşorul se numeşte Crasna, făcătorul de minuni El Hanan...

ENOCH

Ce tot spui acolo?

HANAN (ca trezit din somn)

Eu? Nimic... Mă gândeam numai.

ENOCH (clatină din cap)

Prea te-ai vârât în Cabala, Hanan! De când te-ai întors n'ai mai pus mâna pe o carte.

HANAN (fără să priceapă)

N'am mai pus mâna pe o carte!... Ce fel de carte?

ENOCH

Ce mai întrebi?... Talmudul... cărţile de legiuire...

HANAN (pierdut mereu pe gânduri)

N'am pus mâna pe Talmud... pe cărţile de legiuire!... Talmudul e rece şi sec... cărţile sunt uscate şi reci... (deodată îşi revine, vioi) Sub pământ se frământă aceeaş viaţă întocmai ca şi pe pământ. Acolo sunt păduri şi câmpii, mări şi bărăgane, târguri şi sate. Şi'n codri şi deşerturile de acolo, se deslănţuie furtuni înfricoşătoare şi pe faţa mărilor, vuesc şi spumegă valuri mari de apă... Şi'n pădurile stufoase domneşte o groază veşnică şi tunetele bubue şi cutremură cuprinsurile. Dar un singur lucru lipseşte acolo: un cer înalt, de unde să se împletească şi să se abată fulgerile, de unde să zâmbească şi să străluce soarele! Aşa e Talmudul! E adânc, e sfânt, e măreţ!... Dar trăeşte lipit de pământ şi nu te lasă să-ţi iei sborul spre înălţimi! (cu avânt) Dar Cabala... Cabala... Cabala!. Ea smulge sufletul din cleştele pământului, ea'l înalţă pe om spre palatele cereşti, ea-ţi deschide înaintea ochilor toate porţile dumnezeeşti, ea

te mână deadreptul spre grădinile Domnului, ea desvălue un colţ al marei cortine... (istovit) Sunt sleit... inima-mi leşină...

ENOCH (cu gravitate)

Foarte adevărat!... Uiţi numai că un sbor prea avântat şi prea nesocotit te poate pune în cele mai mari primejdii. Lesne, prea lesne chiar... poţi să-ţi frângi gâtul. Talmudul îmbie şi el sufletul spre înălţimi, încet, încetişor, e drept... dar stă de veghe lângă om, ca o strajă credincioasă care nu doarme şi nici nu aţipeşte măcar. El înfăşură pe om ca într'un vestmânt de fier şi nu-l lasă să se abată din calea-i, nici la dreapta nici la stânga. Dar Cabala!... Ştii ce spune Talmudul! (recită cu intonare talmudică) Patru au intrat în grădina Domnului: Ben Azai, Ben Zoma, Acher şi rabi Akiba. Ben Azai şi-a aruncat ochii înăuntru şi s'a prăpădit... Ben Zoma şi-a pierdut minţile... Acher, şi-a retezat aripile credinţei... şi n'a mai vrut să creadă... Şi numai rabi Akiba... a intrat şi a eşit viu şi nevătămat...

HANAN

Nu mă speria cu pilda lor. Noi nu ştim la ce s'au dus şi cu ce s'au dus. Poate au fost pedepsiţi fiindcă vroiau *numai să vadă*, fără vreun temeiu mai adânc. După ei, au venit doară şi alţii, prea-cuviosul Ari şi marele

Baal-Şem... şi mânia sfântă nu s'a abătut asupra lor...

ENOCH

Te măsori cu ei?

HANAN

Nu mă măsor cu ei... eu îmi urmez calea mea...

ENOCH

Ce cale?

HANAN

N'o să mă înţelegi!

ENOCH

Am să te înţeleg, fiindcă şi sufletul meu tinde spre cele mai înalte trepte...

HANAN

Osteneala rabinilor făcători de minuni se cheltueşte în curăţirea sufletelor omeneşti, de pe care rup coaja păcatului... şi le ridică la izvoarele de cerească lumină. Munca e grea... fiindcă la uşa omului, pândeşte păcatul. Odată descojit de suflet, vine peste el un altul, mai întunecat şi cu mai multe pete... Abia sileşti o spiţă să-şi ceară ispăşirea... şi în

locul ei răsare o alta mai rea, mai îndărătnică. Şi omenirea devine tot mai neputincioasă în faţa ispitei, păcatul tot mai puternic şi sfinţi tot mai puţini...

ENOCH

Şi după tine care-i drumul cel adevărat?

HANAN (liniştit şi sigur de sine)

Nu trebue să ne luptăm cu păcatul, ci să-l facem mai bun. După cum giuvaergiul curăţă aurul la flacăra focului, după cum plugarul desparte grâul de neghină, tot aşa trebuie curăţat păcatul de pleava necurată, ca să nu se aleagă din el de cât sfinţenia lui..

ENOCH (uimit)

Sfinţenie în păcat? De unde ai scos tu asta?

HANAN

Tot ce a zămislit Dumnezeu poartă în sine o scânteie de sfinţenie...

ENOCH

Păcatul nu l'a făurit Dumnezeu, ci Satana.

HANAN

Dar cine a zidit pe Satana?... Tot Dumnezeu! Satana e al doilea chip al Domnului şi de

vreme ce este o parte din Dumnezeire, nu se poate să nu-şi aibe sfinţenia sa!

ENOCH (copleşit)

Sfinţenie în Satana! Nu pot... nu pot să înţeleg! Lasă-mă să cuget! (cade cu capul între mâini, pe pupitru)

HANAN (se apropie, se apleacă spre el şi-i vorbeşte cu glas tremurând)

Care e păcatul cel mai mare? Care-i ispita cea mai greu de învins, de cât toate! Pofta de femee?... Da?...

ENOCH (fără să ridice capul)

Da!

HANAN

Şi dacă trecem păcatul prin jarul unui foc puternic tot ce-i mai necurat ajunge sfânt întru toate! Pentru asta... îngână doar «Cântarea Cântărilor... (se îndreaptă şi cu avânt extatic, începe să cânte cu glas potolit) «Mândră eşti sortita mea, mândră eşti... Ochii tăi, ca nişte hulubaşi, iscodesc de sub streaşina sprâncenelor tale...părul tău cireadă de căpriţe ce coboară pe spinarea muntelui Ghilead.. dinţii tăi turmă de oiţe, întoarse dela scăldat.. şi toţi sunt gemeni şi sterp nu e unul»... (Din odaia de rugăciuni, ese Meer. Se aude o bătae uşoară în uşă, ce se deschide de o mână nesigură. Intră Leea care ţine de mână pe Frade. După ele Ghitel. Se opresc la uşă. Meer, le vede, rămâne uimit. Apoi cu glas mieros:)

MEER

Uite!... Fata lui Reb Sender... Leicuţa!

LEEA (ruşinată)

Iţi aduci aminte că mi-ai făgăduit să-mi arăţi vechile draperii brodate ale pivotului? (Cum aude glasul Leei, Hanan îşi întrerupe cântecul şi cască ochii mari la Leea. Tot timpul, ori se uită la ea, ori stă cu ochii închişi, pierdut în extaz).

FRADE

Arată-i, Meer, draperiile. Dar pe cele mai vechi şi mai frumoase!... Leea mi-a spus c'o să brodeze una în amintirea maică-sii, în fire de aur şi din mătasea cea mai bună cum se broda odată, pe vremuri... cu lei şi cu vulturi. Podoaba o s'o atârne la uşa pivotului, pentru ca sufletul prea curat al răposatei, să se bucure acolo, în raiu... unde odihneşte... (Leea, nesigură, se uită împrejur, îl zăreşte pe Hanan, lasă ochii în jos şi rămâne tot timpul astfel),

MEER

O, cu multă plăcere! Cum nu, cum nu... Uite, aduc tot ce am mai vechiu şi mai frumos aici... (se duce spre lada de lângă uşa care dă în stradă şi scoate deacolo draperiile. Ghitel o apucă pe Leea de mână).

GHITEL

Leea, nu te temi noaptea în sinagogă?

LEEA

N'am fost niciodată în sinagogă noaptea, în afară de sărbătoarea Thorei! Dar atunci e

lumină şi veselie, pe când acuma, ce jalnice ce jalnic...

FRADA

Fetiţelor! Intr'o sinagogă trebue să fie trist... In toiul nopţii, vin doar morţii să-şi facă rugăciunea şi-şi lasă jalea aici...

GHITEL

Bunicuţo! Nu vorbi de morţi. Mi-e frică!

FRADA (fără să o audă)

In toate dimineţile, când A-tot-Puternicul plânge pe ruinele Templului, lacrămile lui sfinte se preling pe zidurile sinagogilor. De asta sunt pereţii plânşi, în sinagogile vechi. Şi nu e îngăduit să le văruesti... Dacă te atingi de atingi de ele, se mânie şi svârl cu pietre...

LEEA

Ce veche e, ce veche!... Pe dinafară nu pare aşa veche!

FRADA

Veche, foarte veche, fetiţo. Se spune chiar că a fost desgropată de sub pământ!. Câte nenorociri au trecut pe aici, de câte ori a ars întreg târgul... şi ea, tot în picioare a rămas, neatinsă. Numai o singură dată i s'a aprins acoperişul... S'au adunat însă îndată

porumbeii, porumbei fără şir, cari au început să fâlfâe din aripioare... şi focul s'a stins!

LEEA (fără s'o audă, aparte)

Ce trist e aci... şi ce plăcut e! Nu mă lasă inima să părăsesc locul ăsta... Aş vrea să cad la picioarele pereţilor ăstora plânşi, să-i strâng la piept şi să-i întreb: de ce sunt aşa de tăcuţi şi gânditori... aşa de trişti şi abătuţi. Aş vrea.. dar nu ştiu ce. Mi se sfâşie inima de milă şi durere...

MEER (aduce la amvon draperiile şi întinde una)

Iată! Asta-i cea mai veche... Are mai bine de două sute de ani. O atârnăm numai de Paşti...

GHITEL (cu aprindere)

Uite Leea, ce frumoasă e. Pe mătasa asta cenuşie şi deasă, sunt brodaţi cu fir gros de aur, doi lei cari ţin în ghiare scutul lui David... De amândouă părţile, doi copaci, şi pe ei, doi porumbei! Acu nu poţi găsi nici mătase ca asta, nici aur ca ăsta!

LEEA

Şi perdeaua e plină de suflet... de jale omenească. (o mângâe şi o sărută),

GHITEL (o apucă pe Leea de mână, în şoapte)

Uite Leea, băiatul de colo cum stă şi se uită mereu la tine... Ce ciudat te priveşte!..

LEEA (lasă ochii în jos mai mult)

Ăsta-i un învăţăcel de aici Hanan... A mâncat de multe ori la noi...

GHITEL

Se uită la tine parcă te-ar chema din ochi... Ar vrea desigur să se apropie de tine, dar nu îndrăzneşte.

LEEA

Ochii-i ard întotdeauna! Are nişte ochi grozavi!... Şi când vorbeşte cu mine, i se tae răsuflarea. Nu şade frumos ca o fată să stea de vorbă cu un băiat.

FRADA (către Meer)

Să ne laşi, Meer, să sărutăm sulurile!... Se poate să ne găsim în casa Domnului şi să nu sărutăm sfânta lui Thora?...

MEER

Vai de mine, vai de mine... cum nu? Poftim, poftim! (se duce înainte. Ghitel cu Frada îl urmează. După ele merge Leea. Meer, scoate o Thora şi-o întinde Fradei ca s'o sărute).

LEEA (se întorce o clipă către Hanan, se opreşte o clipă şi-i şopteşte)

Bună seara, Hanan... Te-ai întors?

HANAN (încet)

Da!

FRADA

Haide Leea, să săruţi Thora. (Leea se îndreaptă spre tabernacol. Meer îi întinde Thora, Leea îşi lipeşte buzele de ea şi o îmbrăţişază cu patimă durerată) Ajunge fetiţo! Sulurile sfinte nu se cade să le săruţi prea mult! Sulurile sunt scrise doar cu foc negru pe foc alb... (Deodată, speriată) Vai! Ce târziu e... ce târziu!... Haide, fetiţo, acasă... haide mai repede!... (ese în grabă. Meer închide tabernacolul şi se duce după el).

HANAN (stă o clipă cu ochii închişi şi începe iar să intoneze „Cântarea Cântărilor", de acolo de unde a fost întrerupt.)

«Ca nişte fire de purpură sunt buzele tale... şi dulce e grăirea ta...»

ENOCH (ridică capul şi se uită la Hanan)

Hanan! Ce cânţi? (Hanan tace şi se uită la Enoch). Părul tău e umed... Iar ai fost în Mikwah?

HANAN

Da!

ENOCH

Da'n timpul cât te cufunzi în apă... te foloseşti de învăţăturile Cabalei? Te iei după sfaturile cărţii lui Reziel?...

HANAN

Da!

ENOCH

Şi nu ţi-e frică?

HANAN

Nu!

ENOCH

Şi o ţii într'un post... de la o Sâmbătă la alta? Nu ţi-e greu?

HANAN

Mie-mi vine mai greu să mănânc Sâmbăta, decât să postesc săptămâna 'ntreagă. Mi-am pierdut toată pofta de mâncare! (pauză)

ENOCH (intim)

Pentru ce faci toate astea? Unde vrei să ajungi?

HANAN (aparte)

Eu vreau... vreau să ajung la un diamant limpede şi sclipitor, să-l topesc în lacrimi

şi să-l absorb în sufletul meu. Eu vreau să ating al treilea cer, vreau să răzbat în împărăţia frumuseţii... Vreau... (deodată foarte neliniştit) dar trebue mai întâi să câştig două butoaie cu galbeni pentru acela care ştie să numere numai galbeni...

ENOCH (uimit)

Ce? Ia seama, Hanan, tu stai pe marginea unei prăpăstii! Prin sfintele puteri... tu n'o să ajungi la toate astea!

HANAN (îl priveşte crunt)

Şi dacă nu prin cele sfinte... ce?... Şi dacă nu prin cele sfinte?

ENOCH (foarte speriat)

Mi-e frică să vorbesc cu tine... mi-e frică să stau lângă tine (iese în grabă. Hanan rămâne nemişcat. Din stradă intră Meer. Din odaia de alături, I-iul batlan)

I-iul BATLAN

Am citit optsprezece capitole din Psalmi. Ajunge! Ce? Să citesc toţi Psalmii pentru câţi-va gologani? Dar poftim de vorbeşte dacă ai cu cine... că ăştia s'au băgat în Psalmi... de nu-i mai poţi urni din loc. (intră Uşer foarte grăbit).

UŞER

Chiar acu l'am întâlnit pe Burăh croitorul, care numai ce s'a întors dela Klimovka, unde

s'a întâlnit Sender cu cuscrii... şi spune că s'a stricat târgul... Sender a cerut zece ani de întreţinere şi părinţii mirelui au dat numai cinci. Atunci s'au lăsat cu toţii păgubaşi... şi nu s'a mai ales nimic din toată vorba.

MEER

Asta-i deacu pentru a patra oară!

I-iul BATLAN

Ce durere!

SOLUL (către I-iul batlan, zâmbind)

Singur spuneai că nu te cununi decât cu cine-ţi este sortit dela Dumnezeu...

HANAN (se ridică triumfător)

Iar am biruit! (cade fără puteri pe banca şi rămâne cu obrazul luminat de fericire)

SOLUL (îşi ia săculeţul din care-şi scoate un felinar)

E vreme s'o pornesc la drum!

MEER

Dar ce-i graba asta pe dumniata?

SOLUL

Sunt un poştaş doar! Boerii îşi trimit prin mine, unul altuia, misive de seamă şi lucruri de preţ. Trebuie să mă grăbesc. N'am vreme...

MEER

Aşteaptă încaltea până se crapă de ziuă.

SOLUL

Până la ziuă mai e mult şi calea e lungă. Pe la miezul nopţii am s'o iau la picior.

MEER

Afară e întuneric besnă..

SOLUL

Cu felinarul meu, cam greu să rătăcesc.. (din odaia de alături iese al doilea şi al treilea batlan şi învăţăceii).

AL III-lea BATLAN

Să fie într'un ceas bun! Să dea Dumnezeu să se facă sănătoasă femeia...

TOŢI

Să dea Dumnezeu! Amin!

I-iul BATLAN

Ar fi bine să se cumpere pentru paralele femeii, o leacă de băutură şi nişte turtă dulce.

MEER

Am cumpărat de toate! (scoate din sân o sticlă şi câteva turte) Haideţi să bem în cerdac! (uşa se deschide larg şi intră Sender, cu caftanul încheiat, cu şapca dată pe ceafă. După dânsul trei-patru oameni.)

MEER şi BATLANIMII (împreună)

O, reb Sender!... Noroc!...

SENDER

Fiindcă am trecut pe la sinagogă, m'am gândit că se cuvine să intru aici să văd ce mai fac ai noştri (zăreşte sticla din mâna lui Meer) Eu credeam că ei stau şi învaţă, ori vorbesc de cine ştie ce lucruri sfinte... şi când colo se ţin de beţie... Hahaha! Halal! Adevăraţi hasidimi din Miriapol...

I-iul BATLAN

Bei cu noi o cinzeacă?

SENDER

Nătărăule! Îi trag eu singur un chef, de să-i meargă pomina. Uraţi-mi mai bine să-mi fie cu noroc şi într'un ceas bun... Mi-am dat fata! (Hanan se ridică speriat)

TOŢI

Într'un ceas bun. Într'un ceas bun! Să fie cu noroc!

MEER

Şi nouă abia ni s'a spus că nu te-ai învoit cu cuscrii şi că afacerea a căzut în baltă...

AL III-lea BATLAN

Ne părea grozav de rău.

SENDER

Era cât pe ce să nu se facă nimic, dar în cele din urmă, cuscrul s'a dat bătut şi am scris hârtiile de logodnă...

HANAN

Logodnă, logodnă... Ce înseamnă asta... Cum se poate? (foarte îndurerat) Vrea să zică n'au ajutat nici posturile... nici Mikwah... nici Cabala!... Toate au fost dar în zadar!... Şi ce-o să fie acuma?... Pe ce căi?... Cu ce puteri? (se apucă de piept şi cu un obraz chinuit) A!... Pentru mine se desvălue taina numelui îndoit al Domnului... eu... îl văd... l'am... l'am biruit! (se prăbuşeşte la pământ)

SOLUL (deschide felinarul)

Lumânărica a ars, trebue să aprind alta! (o pauză grea)

SENDER

Meer! Ce-i aşa de întuneric aici?... Fă lumină! (Meer începe să aprindă lumânările)

SOLUL (se apropie încet de Sender)

Vrea să zică te-ai înţeles cu cuscrul?

SENDER (se uită la dânsul uimit şi puţin speriat)

Da!

SOLUL

De multe ori, cumetrii făgăduesc, dar nu se ţin de cuvânt. Câte odată ajungi la judecată cu ei. Trebue să fii cu multă băgare de seamă...

SENDER (speriat către Meer)

Cine-i omul ăsta?... Nu-l cunosc.

MEER

Nu-i de pe-alocurea! E un poştaş!

SENDER

Dar ce are cu mine!

MEER

Nu ştiu!

SENDER (liniştit)

Uşer! Dă fuga până la mine, şi spune să se pregătească de-ale gurii: băutură, dulceaţă, o gustare bună... Da'fuga... hai... într'un picior! (Uşer fuge afară) Pân'or să fie gata acolo... să stăm puţin de vorbă aci, să ne mai treacă vremea. Poate cunoaşte careva din voi, vreo

nouă minune a rabinului, vreo pildă, vreo ispravă!... Fiecare mişcare a lui, e mai scumpă ca o perlă...

I-iul BATLAN (Către Meer)

Ascunde sticla. O să ne prindă bine mâine... (Meer o ascunde).

SOLUL

O să vă povestesc eu una... A venit odată la rabin un evreu habotnic, un om cuprins, dar un zgârcit fără pereche, un adevărat zgârie-brânză. Şi rabinul îl luă de mână, îl duse la fereastră şi-i spuse: «Priveşte»!... Şi bogătaşul se uită în uliţă. Il întreabă rabinul: «Ce vezi?». Ii răspunde bogătaşul: «Văd oameni». Il ia rabinul din nou de mână, îl duce la oglindă şi-i spune: «Priveşte... Acum ce vezi?» Ii răspunde chiaburul: «Acuma mă văd pe mine». Face atunci rabinul: «Mă'nţelegi. Şi fereastra e de sticlă... şi oglinda e de sticlă. Dar sticla oglinzii e puţin argintată. Şi cum e puţin argint la mijloc, încetezi să mai vezi pe oameni şi începi să te vezi numai pe tine»...

AL III-lea BATLAN

Oho! Mai dulce ca mierea.

I-iul BATLAN

Sfinte cuvinte!

SENDER (către sol)

Aud? Ce? Nu cumva ai vrut să mă'nţepi pe mine?

SOLUL

Doamne fereşte!

AL II-lea BATLAN

Ar trebui să mai cântăm puţin! (către al III-lea) Ia'n zi'i tu cântecul rabinului. (Al III-lea batlan începe să îngâne încetişor, o melodie mistică chasidică. Toţi îi ţin isonul.)

SENDER (se ridică)

Şi acuma un danţ... o horă! Ce Dumnezeu! Sender îşi mărită doar singura lui fată, şi să nu i se tragă un joc! Ce fel de chasidimi din Miriapol am mai fi?... (Sender, cei trei batlanini, Meer, îşi pun unul altuia mâinile după gât, fac o roată, ridică ochii, cântă un cântec mistic şi monoton şi încep să se învârte încetişor în loc. Sender se rupe din cerc, vioi) Şi acuma un danţ vesel! Toată lumea să vină aci!...

AL II-lea BATLAN

Băeţi, băeţi!... Cu toţii aici! (se apropie câţiva.

învăţăcei) Enoch... Hanan... da'voi unde sunteţi?.. Veniţi încoa, să jucaţi!...

SENDER (puţin tulburat)

A! Hanan! Şi Hanan e aici? Unde-i... unde-i? Ia aduceţi-mi-l...

MEER (zăreşte pe Hanan pe jos)

Doarme pe duşumea.

SENDER

Trezeşte-l... trezeşte-l!

MEER (încearcă să-l trezească pe Hanan, speriat)

Nici nu mişcă.

I-iul BATLAN

A murit!

AL III-lea BATLAN

Din mână i-a căzut cartea îngerului Reziel!... (toţi se cutremură înfiorați).

SOLUL

El a fost înfrânt!

CORTINA

ACTUL II

(O piață în Brinița. În stânga, sinagoga veche de lemn, de o architectură veche. În fața sinagogii, ceva mai într'o parte, un dâmb cu o piatră veche de mormânt, pe care stă scris: „Aci odihnesc sfinți și curați, logodnic și mireasă, uciși într'o Domnul în anul 5408. Odihnească-se în pace". După sinagogă, o stradelă și câteva căsuțe mici, cari se cufundă în decor. În dreapta, casa lui Sender, o clădire mare de lemn, cu un cerdac. După casă, o poartă largă care dă în curte. O stradelă, cu un șir de prăvălioare, cari se cufundă în decor. Pe decor, după prăvălii, în dreapta, o cârciumă, o grădină mare boerească, palatul boerului, un drum larg care dă înspre gârlă. De partea cealaltă a gârlei, pe dealul înalt, cimitirul evreesc, plin de morminte. În stînga, un podeț peste gârlă, o moară; mai aproape o bac, un azil. Pe fond, o pădure deasă. Porțile curții lui Sender, sunt larg deschise. În ogradă stau întinte mese lungi, cari ajung până în piață. Mesele sunt puse și în jurul lor stau săraci, ologi, ciungi, bătrâne și copii. Toți înfulecă mâncarea, flămânzi. Servitorii vin din casă cu castroane mari, pline de bucate și cu coșuri încărcate cu pâine și servesc la masă. În fața prăvălioarelor și caselor, șed femei cari țes ciorapi și nu-și iau ochii de pe casa lui Sender. Gospodari și tineri, ies din sinagogă, purtând subsoară talesul și filacterele și se răspândesc prin case și prăvălioare. Alții, se așează în grupuri, la vorbă. Din casa lui Sender se aude zgomot de glasuri, muzică, dansuri. Seara. În mijlocul străzii, în fața sinagogii, stă un nuntaș, un evreu mai în vârstă într'un caftan de atlas, cu mâinile înfipte în brâu; lângă dânsul, al II-lea bătlan).

NUNTAŞUL (se uită la sinagogă)

Straşnică sinagogă! Bună... mare! Tot harul lui Dumnezeu s'a coborât asupra-i! Trebue să fie tare veche, sinagoga asta!

AL II-lea BATLAN

Veche, veche de tot... Bătrânii spun că nici bunicii lor nu-şi mai aduceau aminte când a fost zidită...

NUNTAŞUL (vede piatra de mormânt)

Da'asta, ce-i? (se apropie şi citeşte) «Aci odihnesc sfinţi şi curaţi, logodnic şi mireasă, ucişi întru Domnul în anul 5408. Odihnească-se în pace»! Un mire şi o mireasă... ucişi aici?

AL II-lea BATLAN

Când hatmanul Hmelniţki... fie-i ţărâna grea, a năvălit cu cazacii lui, în târg şi a măcelărit jumătate din evrei, a omorât şi pe un mire şi pe o mireasă, tocmai când erau duşi la cununie. Ei au fost îngropaţi aici, chiar pe locul unde au fost tăiaţi, amândoi în acelaş mormânt... De atunci mormântul ăsta e poreclit «mormântul sfânt» (în şoaptă, tainic). Ori de câte ori rabinul cunună pe cineva, se aude un oftat care ese din groapă. Şi la noi e un vechiu obiceiu, ca după cu-

nunie... să mergem să jucăm în jurul mormântului, ca să-i înveselim pe logodnicii morţi...

NUNTAŞUL

Destul de frumos obiceiu! (Din ograda lui Sender iese Meer, care se apropie de cei doi)

MEER (înflăcărat)

Asta ştiu că-i masă pentru săraci. De când sunt n'am mai văzut o masă ca asta! Halal!

NUNTAŞUL

Nu-i de mirare! Sender îşi măritä singura lui fată, doar!...

MEER (şi mai aprins)

I se dă fiecăruia câte o bucată mare de peşte... şi după aceea, câte-un cogeamite bucătoiu de friptură şi apoi compot. Asta trebue să coste grămezi de parale... cine ştie cât!

AL II-lea BATLAN

Lasă că Sender ştie ce face! Dacă nu te porţi frumos cu un musafir chiabur, nu-i cine ştie ce mare păcat! N'are decât să se supere... Da'dacă te porţi urât cu săracii, apoi e rău, rău de tot... Nu poţi şti nici odată cine se ascunde sub zdrenţe. Poate un cerşetor... ori

poate altcineva chiar... vreun sfânt oarecare, pus dinadins în bulendre...

MEER

Şi de ce nu chiar Profetul Ilie, adică ?... Nu vine el printre oameni întotdeauna în haine jerpelite ?

NUNTAŞUL

Nu trebue să fii băgător de seamă numai cu săracii, fiindcă nimeni nu poate şti cine este şi ce a fost în viaţa lui de dinainte şi cu ce rost a venit în lumea asta! (din strada din stânga, ţese *solul* cu desaga în spinare).

MEER (văzându-l pe sol, se apropie de el)

Bună ziua!... Iar pe la noi?

SOLUL

Iar m'au trimis aici!

MEER

Ai picat tocmai la vreme... la o nuntă gospodărească!

SOLUL

De nunta asta... se vorbeşte peste tot.

MEER

Poate i-ai întâlnit în drum, pe undeva, pe cuscri? Au cam întârziat ?

SOLUL

Mirele o să vină la vreme! (dispare în sinagogă. Nuntaşul, al II-lea batlan şi Meer, intră în ogradă. De după mese, în haine de mireasă, se arată Leea, care dansează la rând cu toate bătrânele sărace. Alţi săraci se apropie de ea. Cei care au isprăvit de dansat, ţes în piaţă, făcând grupuri)

O FEMEE CU UN COPIL

Am dansat cu mireasa...

O FEMEE SCHIOAPĂ

Şi eu! Am strâns'o în braţe şi am jucat... Hihihi...

GHEBOSUL

De ce dansează mireasa numai cu femeile ? Şi eu aş vrea să mă învârt cu ea... Hahaha!

CAŢIVA SĂRACI

Hahaha! (Vin din casă, în cerdac, Frada, Ghitel, şi Base)

FRADA

Păcatele mele!... Leicuţa dansează mereu... şi numai cu calicii! O să ameţească... Fetelor! Aduceţi-o încoace... (se aşează pe un scaun. Ghitei şi Base, se apropie de Leea)

GHITEL

Ajunge Leea atâta dans!... Haide!

BASE

O să ţi se învârte căpşorul! (apucă cu Ghitel pe Leea de mână şi vrea s'o tragă deacolo).

FEMEILE SĂRACE (înconjoară pe Leea cu un strigăt jalnic şi rugător)

— Cu mine n'a dansat încă... De ce cu mine nu... şi cu alta da?

— De un ceas întreg o aştept să danseze cu mine.

— Lăsaţi-o!... După Elka, trebue să joc eu cu ea...

— Cu Iahna schioapa, s'a învârtit de vreo zece ori... şi cu mine nici măcar o singură dată. La nimic n'am eu noroc! (Meer ese din ogradă şi se urcă pe scaun)

MEER (cât îl ţine gura, cântă ca un ghiduşar)

Dă de veste socrul, în gura mare
Ca toată lumea bărbat şi femee
La uşa magaziei să vină să-şi iee
Câte cinci parale de fiecare.

(Săracii aleargă grăbiţi, împingându-se şi ghiontindu-se în curte. Toţi strigă: cinci parale, cinci parale. Piaţa e pustie. Rămân numai Leea, Base şi femeea oarbă)

FEMEEA OARBĂ (o apucă pe Leea)

Eu nu am nevoe de pomană, dar dansează puţin cu mine. Măcar o singură dată învârte-te cu mine. Sunt patruzeci de ani de când n'am dansat... Oh!... Cum dansam în tinereţe... cum dansam! (Leea o ia pe bătrână şi se învârte cu ea. Bătrâna n'o lasă şi se roagă) Încă... încă! (se învârti iar; bătrâna cu răsuflul scurt, isteric) Încă, încă (Ghitel târâe cu sila pe bătrână în ogradă. Se întoarce şi împreună cu Base duce pe Leea în cerdac şi o aşează pe scaun. Servitorii ridică mesele şi închid porţile)

FRADE

Eşti palidă ca un cearşaf, Leea! Te-a obosit dansul...

LEEA (cu ochii închişi, cu capul răsturnat pe spate, vorbeşte ca în vis)

M'au înconjurat, m'au înlănţuit, s'au înghesuit în mine, s'au întins spre mine cu degetele lor reci şi uscate. Capul îmi ameţise, inima-mi leşină. Şi după asta, cineva m'a ridicat în văzduh... şi m'a dus departe... departe.

BASE (speriată)

Leea! Uite cum ţi-ai mototolit şi murdărit rochia. Ce ai să faci acuma?

LEEA (acelaş joc)

Dacă laşi pe mireasa singură înainte de cununie, vin de-o răpesc duhurile...

FRADA (speriată)

Ce fel de vorbe sunt astea, Leicuţo? Pe cei întunecaţi nu trebue să-i pomeneşti pe nume. Ei stau ascunşi şi pitulaţi în toate colţurile, în toate găurile, în toate spărturile. Ei văd totul, aud totul şi abia aşteaptă să li se amintească numele lor necurat, ca să sară îndată afară şi să-şi înfigă ghiarele în om... Ptiu, ptiu, ptiu!

LEEA (deschide ochii)

Ei nu sunt răi!

FRADA

Dar nici de crezut nu trebue să-i crezi... Dacă te încrezi în necurat, el îşi bate joc de tine şi face pozne peste pozne...

LEEA (foarte sigură)

Bunicuţo! Pe noi ne înconjoară nu duhuri rele, ci suflete de oameni cari au murit înainte de vreme. Ei se uită la toate astea de aici, ei trag cu urechea, la tot ce facem şi vorbim...

FRADA

Te aibe Domnul în pază, fetiţo!... Ce vorbeşti! Suflete... cari suflete? Adevăratele suflete curate sboară în cer şi se odihnesc în rai...

LEEA

Nu, bunicuţo! Ele sunt cu noi, printre noi... (Cu un ton schimbat) Bunico! Omul e născut doar pentru o viaţă lungă. Şi dacă moare înainte de vreme, ce se face cu rămăşiţa lui de viaţă netrăită?... Ce se face cu bucuria, suferinţa, gândurile pe care n'a avut timp să le cugete, bunele fapte pe cari n'a avut vreme să le săvârşească? Ce se face cu copiii pe cari n'a mai apucat să-i zămislească? Ce se întâmplă cu toate astea, ce?... (gânditoare) Trăia odată o făptură tânără, care avea un suflet înalt şi gânduri adânci. O viaţă lungă îi stătea pregătită, cu toate bunătăţile ei. Şi deodată, într'o clipă, îi s'au frânt zilele şi au venit oameni străini cari l'au îngropat în pământ străin! (cu disperare) Unde s'a pierdut tot restul vieţii lui, cuvintele lui care au tăcut, rugăciunile lui cari au fost tăiate!... Bunicuţo!... O lumânare dacă se stinge, o aprinzi din nou şi arde mai departe, până la capăt. Cum se poate dară stinge, o lumânare a vieţii, înainte de a fi ars?... Cum se poate?

FRADA (clatină din cap)

Nu se cade copila mea, să te gândeşti la asemenea lucruri! Cel-de-Sus, ştie ce face şi noi suntem orbi... şi nu ştim nimic! (Solul se apropie neobservat şi se opreşte nu departe de femei)

LEEA (fără să audă, cu tărie)

Nu bunicuţo! Viaţa nu se poate pierde. Dacă cineva moare înainte de vreme, sufletul i se întoarce pe lumea asta, pentru ca să-şi ducă mai departe traiul netrăit, să-şi îndeplinească bunele lui fapte neîmplinite, să guste bucuriile şi suferinţele prin care n'a trecut încă. (pauză) Bunicuţo! Mi-ai povestit că în toiul nopţii, se adună morţii să-şi facă rugăciunea. Ei vin să-şi isprăvească rugăciunea pe cari n'au avut timp s'o facă în viaţă. Mama a murit de tânără şi n'a mai avut când să trăiască tot ce-i hărăzise soarta. Vreau să mă duc astăzi la cimitir s'o rog, ca împreună cu tata să mă ducă la cununie. Apoi... o să vină şi o să danseze cu mine. Aşa se întâmplă cu toate sufletele cari au plecat de timpuriu din lumea asta. Ele se găsesc în mijlocul nostru, dar noi nu le vedem, nu le simţim... (în şoaptă) Bunicuţo! Dacă vrea cineva cu tărie să le vadă cu tot dinadinsul, poate să le vadă şi să le audă glasul şi să le priceapă gândurile... Ştiu asta! (pauză. Arată spre mormânt) De acest sfânt mormânt, îmi amintesc de când eram mică. Cunosc pe logodnicii îngropaţi aici. I-am văzut de multe ori în vis şi în trezie şi îmi sunt lipiţi de suflet, ca nişte rude... (gânditoare) Fragezi şi mândri s'a dus ei la cununie. In faţa lor se împletia o viaţă lungă, o viaţă luminoasă. Şi deodată... ucigaşii s'au năpustit asupra lor cu toporele şi logodnicii s'au prăbuşit scăldaţi în sânge. Amândoi au fost îngropaţi în acelaş mormânt, ca să rămână pe veci împreună... Şi la fie ce nuntă, dacă se dansează în jurul groapei lor, ei ese din sicriu să împărtăşească bucuria mirilor. (Se ridică şi se apropie de mormânt) Sfinţi logodnici! Veniţi la nunta mea! Veniţi de vă aşezaţi lângă mine... sub oranisc! (se aude un marş vesel de lăutari. Leea speriată, scoate un strigăt şi e gata să cadă)

GHITEL (o sprijine)

Ce te-ai speriat... Se vede că a intrat mirele în târg şi este întâmpinat de nuntaşi, cu muzică!

BASE (nerăbdătoare)

Dau o fugă, să-l văd pe ascuns...

GHITEL

Şi eu! După asta venim să-ţi spunem cum e... vrei?...

LEEA (scutură din cap)

Nu!

BASE

Ii e ruşine! Nu-ţi fie ruşine, proasto! Ne ducem... dar n'o să spunem la nimeni! (fetele fug. Leea şi Frada se întorc în cerdac)

FRADA

O mireasă îşi roagă întotdeauna prietenele... să se ducă să vadă pe mire pe ascuns, ca să afle cum e: bălan... oacheş...

SOLUL (se dă mai aproape)

Mireaso!

LEEA (se cutremură şi se întoarce)

Ce vrei? (se uită cu băgare de seamă la el)

SOLUL

Sufletele celor morţi se întorc pe pământ, dar nu ca nişte duhuri rele, fără trup... Sunt suflete cari trec prin câteva trupuri, până isbutesc să se mântuiască... să se curăţe de păcate! (Leea îl ascultă din ce în ce mai cu băgare de seamă) Sufletele pătate intră în dobitoace, ori în păsări, în peşti... sau chiar şi în ierburi! Ele nu se pot curăţi singure şi aşteaptă până ce îi mântue un rabin făcător de minuni, care-i pune pe drumul cel drept... Şi sunt suflete cari trec în trupuri nou născute, şi se mântue singure, prin înseşi faptele lor bune.

LEEA (tremurând)

Vorbeşte... Vorbeşte mai departe!

SOLUL

Şi mai sunt suflete chinuite, cari nu-şi găsesc odihnă şi cari intră într'un trup străin, ca să-şi câştige isbăvirea, mântuirea lor... (dispare. Leea rămâne adânc turburată. Ese din casă Sender).

SENDER

Ce stai aici, copila mea?

FRADA

I-a cinstit pe săraci, a dansat cu ei... şi a obosit. Acu se odihneşte!

SENDER

Pomană mai mare, de cât să bucuri pe săraci nici nu poţi face! (se uită la cer) E târziu. Mirele şi cuscrii au sosit! Sunteţi gata?

FRADA

Ea trebue să se mai ducă la cimitir...

SENDER

Du-te fiica mea, du-te la mormântul mamii... (oftează) Varsă-ţi lacrimile acolo şi cheam-o pe mama la nuntă. Spune-i că vreau cu ea împreună, să duc la cununie pe singura noastră copilă. Spune-i că am urmat tot ce m'a rugat ea înainte de moarte. Toată viaţa nu ţi-am jertfit-o decât ţie, te-am crescut mân-

dră şi cuminte şi acuma te dau după un băiat cinstit, cuvios, de neam bun şi cu multă carte... (îşi şterge lacrimile şi cu capul în piept intră în casă. Pauză)

FRADA

Chiamă numai rubedeniile apropiate. Chiamă-l pe bunicul, Rabi Efraim... pe mătuşa Mirl...

LEEA

Aş vrea să chem pe unul care nu mi-i rudă...

FRADA

Nu-i voe, fata mea! Dac'o să chemi pe un străin, pot ceilalţi morţi să se mai supere, ferească Dumnezeu şi să facă rău.

LEEA

Nu e chiar străin... La noi era socotit ca unul de-ai casei...

FRADA (în şoaptă speriată)

Fata mea! Mă tem! Se spune că a pierit de o moarte urîcioasă! (Leea plânge înfundat) Ei haide... nu mai plânge... nu mai plânge!... Chiamă-l! Imi iau păcatul asupră-mi! (îşi aduce aminte) Dar nu ştiu unde-i mormântul lui! Şi ca să întreb... nu şade bine...

LEEA

Eu ştiu unde-i.

FRADA

De unde-l ştii tu?

LEEA

I-am văzut în vis mormântul! (închide ochii, gânditoare). Şi pe dânsul l'am văzut. Mi-a povestit tot ce îndură şi m'a rugat să-l chem la nuntă. (Vin în fuga mare Ghitel şi Base).

GHITEL ŞI BASE (împreună, vioaie)

L'am văzut... l'am văzut!

LEEA (turburată)

Pe cine? Pe cine?

GHITEL

Pe mire, pe mire! E oacheş.

BASE

Nu! E unul bălan, unul bălan...

GHITEL

Haide să ne mai uităm odată! (Ese în fuga mare)

LEEA (se ridică)

Bunicuţo! Să ne ducem la cimitir!

FRADA (tristă)

Haide, fetiţo! Oh, oh, oh. (Leea îşi pune un şal negru pe umeri şi ese cu Frada prin strada din stânga. O clipă, scena rămâne pustie. Se aude muzica. Din stradela din stânga intră Nachman, reb Mendel, Manase, un băeţaş mărunt, uscăţiv, speriat, cu nişte ochi căscaţi de uimire. După ei, nuntaşi şi nuntaşe în haine de sărbătoare. Sender le ese întru întâmpinare).

SENDER (întinde mâna lui Nachman)

Bună ziua, cuscre! Noroc! (se îmbrăţişează. Sender dă mâna lui Manase, se îmbrăţişează. Dă mâna la ceilalţi.) Cum v'a mers în drum?

NACHMAN

Tare prost! Ne-am abătut de pe şosea şi am rătăcit nu ştiu cât pe câmp. După asta ne-am împotmolit într'o glodărie, de unde credeam că n'o să mai ieşim niciodată. Cu chiu, cu vai, am scăpat de acolo. Imi venea să cred că şi-a băgat necuratul coada la mijloc, Dumnezeu să mă ierte şi nu ne lasă să plecăm. Da'n sfârşit, slava Domnului... bine că am venit la timp!

SENDER

'Eţi fi obosiţi de drum desigur... şi vreţi poate să vă mai odihniţi puţin...

NACHMAN

Nu e vreme de odihnă. Mai avem de vorbit o sumedenie de lucruri... de zestre... daruri... danii... pomeni... şi de mai ştiu eu ce...

SENDER

Mă rog! (îl ia de braţ şi încep să străbată scena în sus şi în jos, vorbind încet)

REB MENDEL (către Manase)

Ţine minte! La masă trebuie să stai cuminte, să nu te mişti din loc şi să ţii ochii în jos... şi îndată după cununie, cum s'o apuca ghiduşarul să strige că «*mirele trebue să-şi ţie cuvântarea*»... să te ridici repede, să te urci pe scaun şi să începi în gura mare, aşa cum te-am învăţat... Cu cât ai să strigi mai tare, cu atât e mai bine. Şi să nu te făstâceşti... auzi?

MANASE (mecanic)

Aud! (în şoapte) Rebe! Mi-e frică.

REB MENDEL (speriat)

Ţi-e frică? Nu cumva ai uitat cuvântarea?

MANASE

Cuvântarea... o ţiu minte!

REB MENDEL

Atunci, de ce ţi-e frică?

MANASE (cu durere)

Nu ştiu! Cum am plecat de acasă, m'a cuprins o spaimă grozavă. Locurile astea îmi

sunt necunoscute. De când sunt, n'am văzut atâţia oameni străini, ca acum. Mă apucă groaza, când se uită la mine! Mi-e frică de ochii lor. (tremură) Rebe! De nimica nu mi-e atâta teamă, ca de sclipirea unor ochi străini...

MENDEL

Am să te descânt de deochi.

MANASE

Aş vrea să rămân singur, să mă înghemuesc undeva într'un colţ. Dar aici, din toate părţile ne înconjură numai oameni pe cari nu i-am mai văzut niciodată. Eu sunt dator să le vorbesc, să le răspund... Par'că m'ar duce la spânzurătoare... (cuprins de o spaimă mistică) Rebe! Mai mult de cât de toate însă, mi-e frică de ea, de fată!

MENDEL

Haide, ia-ţi inima'n dinţi... stăpâneşte-te!... De nu... poţi, ferească Dumnezeu, să mai uiţi cuvântarea. Haide să intrăm într'un han, ca să ţi-o mai repeţi odată...

MANASE (vede înaintea lui, mormântul logodnicilor, se înfioară şi-l apucă pe Mendel de mână)

Rebe! Ce-i asta? Un mormânt în mijlocul străzii ? (se opresc, citesc în tăcere inscripţia, se opresc o clipă şi cu capetele în piept intră în stradela din stânga. Sender,

Nachman şi ceilalţi intră în casă. Din ograda lui Sender, ese unul după altul calicii, cu săculeţele în spinare şi cu ciomegile în mână. Trec tăcuţi şi trişti prin piaţă şi se înfundă în stradela din stânga).

O FEMEIE INALTA PALIDA

Iacă-tă a trecut şi masa asta! Par'că nici n'ar fi fost!...

O BATRANA ŞCHIOAPA

Ni s'a spus că o să căpătăm câte o farfurie de supă... şi când colo... aş! Ce farfurie... ce supă!

UN GHEBOS

Cozonac nu ni s'a dat de cât o fîrîmiţă de-ţi venia s'o plângi de milă!...

UN CALIC, IN CARJE

Aşa un chiabur! Ce? Il lua dracu dacă ne dădea câte o bulcă întreagă?

O FEMEIE INALTA PALIDA

Nu i se întâmpla nimic dacă ne dădea şi câte o bucăţică de pui... De!... Pentru mosafirii cu dare de mână s'au pregătit şi pui şi gâşte şi curcani îndopaţi...

O BATRANĂ OARBĂ

Nu-i nimic? E tot una. După moarte, tot viermii o să se bucure... oh, oh, oh! (pleacă în-

cetişor. Scena rămâne o clipă pustie. Solul trece încet prin scenă şi intră în sinagogă. Se face întuneric. Negustorii închid prăvăliile şi pleacă. In sinagogă şi în casa lui Sender se aprind lumini. In cerdac ese Sender, Base, Ghitel şi se uită în spre strada din dreapta).

SENDER (neliniştit)

Unde e Leea? Unde-i bătrâna? De ce nu se întorc odată de la cimitir? Să nu li se fi întâmplat, ferească-Dumnezeu, ceva...

GHITEL, BASE

Să le eşim înainte! (din strada din dreapta, vin în grabă Frada şi Leea).

FRADA

Repede, repede fetiţo! Am întârziat!... N'am avut ce face, să te ascult! Tremur de frică să nu ne lovească, Doamne-fereşte, vreo nenorocire.

SENDER

Ei! Iacă-tă-le însfârşit!... De ce aţi întârziat atâta? (din casă es femei).

FEMEI

Duce-ţi-o pe mireasă să aprindă lumânările! (Leea este dusă în casă)

FRADA (In şoapte către Base şi Ghitel)

A căzut leşinată! Deabia am trezit-o! Mai tremur şi acuma!

BASE

Posteşte doar... i-o fi venit rău de foame...

GHITEL

A plâns mult la mormântul maică-sii?

FRADA

Nu mai întreba ce s'a întâmplat acolo... Mă trec fiorii... (pregăteşte lângă uşe un jeţ. Leea este adusă în scenă şi aşezată în jeţ. Muzica începe să cânte: din stradela stângă, ese Nachum, Manase, Mendel, nuntaşii. Manase ţine cu amândouă mâinele un văl, pe care vrea să-l arunce peste obrazul Leei. Din sinagogă ese Solul)

LEEA (zvârle vălul jos, sare depe jeţ, împinge pe Manase într'o parte şi strigă)

Nu tu eşti sortitul meu! (Se iscă zgomot mare. Toţi înconjură pe Leea.)

SENDER (înspăimântat)

Fetiţo, fetiţo... Leea... ce-i cu tine?

LEEA (se smulge din mâinile lui Sender, se repede la mormânt cu mâinele întinse)

Sfinţi logodnici!... Apăraţi-mă... (cade. Lumea se repede la ea şi-o ridică. Leea se uită sălbatic împrejur şi strigă cu glas bărbătesc) Aha!... M'aţi înmormântat... dar eu m'am înapoiat la logodnica mea... şi n'am s'o mai părăsesc niciodată! (Nachmau se apropie de Leea, care-i strigă în obraz) Hmelniţki.. banditule!...

NACHMAN (îngrozit)

A'nebunit!

SOLUL

In mireasă... a intrat un duh obidit! (zarvă mare)

CORTINA

ACTUL III

(In Miriopol. In casa rabinului Azriel din Miriopol. O odaie mare; în dreapta, o uşă care dă în odăile interioare. In mijlocul peretelui din fund, o uşă care dă în stradă. De ambele părţi ale uşii, bănci de sinagogă. In perete ferestre. In stânga, aproape cât ţine peretele, o masă largă acoperită cu o faţă albă. Pe masă grămegioare de bucăţele de pâine, pentru rugăciune. In planul superior, la mijloc, un fotoliu. La peretele din dreapta, după uşa interioară, un mic tabernacol, cu un mic altar pentru cantor. In faţa lor, o masă potrivită, o canapea, câteva scaune. Sâmbătă seară, după rugăciune. In odaie, ucenici de-ai rabinului. Mechuel, îngrijitorul rabinului, adună bucăţele de pâine. Lângă tabernacol, şade solul, înconjurat de o sumă de ucenici. Câţiva stau deoparte şi se uită prin cărţi. I, II ucenic stau în mijlocul odăii, la masa potrivită. Din odăile alăturate, se aude un cântec moale: «Dumnezeu al lui Avram, al lui Isac şi Iacob»)

I-iul UCENIC

Omul ăsta povesteşte nişte istorii tare minunate! Te apucă groaza. Mi-e frică să-l ascult!

Al II-lea UCENIC

Dar ce este?

I-iul UCENIC

Sunt ascunse în ele taine adânci, cu neputinţă de înţeles... O fi întrînsele ceva din

meşteşugul chasidic din Braslava... cine ştie!

(I şi II ucenic se apropie de cercul din jurul solului)

AL III-lea UCENIC

Ia mai povesteşte-ne ceva!

SOLUL

E târziu! Timpul e prea scurt!

AL IV lea UCENIC

Nu-i nimic!... Nu vine rabinul aşa de curând!

SOLUL (povesteşte)

La capătul pământului, se găseşte un deal înalt. Şi pe deal, este o stâncă şi din stâncă izvoreşte o apă mare. Şi la celălalt cap al pământului... se află inima lumii.. fiindcă fiecare lucru îşi are inima lui, iar lumea toată are o inimă mare... Şi inima lumii, nu-şi ia privirea de pe izvorul limpede şi nu se mai poate sătura uitându-se la el şi pătimeşte şi tremură de dor şi se întinde setoasă spre apa curată ca cerul... dar nici cel mai mic pas nu poate să facă spre el, fiindcă de îndată ce se mişcă din loc... ea pierde din ochi creştetul dealului... de unde ţîşneşte izvorul. Şi dacă inima lumii, nu vede apa, măcar pentru un răsuflu, ea îşi pierde tot rostul şi de aci, porneşte pieirea lumii. Dar izvorul, nu stăpâneşte un timp al lui ci trăeşte din vremea pe care i-o dărue inima lumii. Şi inima îi dă numai o zi şi dacă ziua trece, începe izvorul să cânte inimii lumii şi inima lumii cântă izvorului limpede şi cântecul lor se răspândeşte peste tot... şi din cântecul lor se desfac lungi fire luminoase, ce se întind către inimile tuturor lucrurilor din lume... şi de la o inimă la alta... Şi vieţuieşte pe pământ o fiinţă dreaptă şi mărinimoasă... care colindă prin lume... şi culege firele luminoase din inimă şi ţese din ele, vremea... Şi după ce ţese o zi întreagă, i-o dă înapoi inimii lumii Şi inima lumii o întoarce izvorului... şi izvorul trăeşte încă o zi...

AL DOILEA UCENIC

Vine rabinul! (Toţi tac şi se ridică. Prin uşa din dreapta intră, într'un caftan alb, rabinul Azriel, un bătrân a cărui figură răspândeşte o groază mistică).

REB AZRIEL (merge încetişor, obosit şi gânditor spre pat, în care se aşează greu. Mechuel stă în dreapta lui, Ucenicii stau în jurul mesii. Cei mai bătrâni se aşează pe scaune; cei mai tineri, rămân în picioare în spatele lor. Mechuel împarte bucăţi de pâine ucenicilor. Reb Azriel, ridică fruntea şi începe încetişor, cu un glas tremurând, să cânte o melodie mistică: „Acesta este ospăţul regelui David, cel uns de Dumnezeu...“ Toţi dau răspunsurile, fac rugăciunea pentru pâine, încep să îngâne o melodie fără cuvinte. O pauză tristă şi mistică. Rabi Azriel, oftează greu, îşi sprijină capul între mâini şi stă adâncit

în gânduri. Domneşte o tăcere tristă. Rabi Azriel se îndreaptă şi începe încetişor, cu un glas tremurând):

Se povesteşte despre sfântul Bal-Sem... lăudată fie-i amintirea.. (Pauză mică) Odată au căzut în Meşbiş, nişte comedianţi nemţi, din cei ce se dau peste cap şi-şi frâng oasele pe străzi... Şi comedianţii ăştia au întins de-a-latul gârlii o funie peste care a trecut unul din ei. Şi la minunea asta a alergat toată lumea. Şi a venitla gârlă şi marele Bal-Şem şi a stat de s'a uitat cu toţi ceilalţi de prin prejur la omul care juca pe funie... Şi aceasta miră tare mult pe talmudişti cari l'au întrebat pe sfântul Bal-Sem... cum se face că a venit să vadă pe comedianţi. A răspuns atunci Bal-Sem: «Am venit să văd cum trece un om peste o prăpastie... şi m'am gândit: dacă omul şi-ar fi muncit atâta sufletul cât şi-a muncit trupul, peste câte prăpăstii adânci n'ar fi putut trece, pe funia subţire a vieţii...» (oftează adânc. Pauză. Ucenicii rămân în extaz).

I-IUL UCENIC

Inalt ca cerul!

AL II-LEA UCENIC

Minunea minunilor!

AL III-LEA UCENIC

Frumuseţea frumuseţilor!

RABI AZRIEL (încet către Mechuel. care se apleacă spre dânsul)

Aici se găseşte un străin.

MECHUEL (se uită împrejur)

E un trimis... Pare că e cabalist.

RABI AZRIEL

Cu ce însărcinare a venit aici?

MECHUEL

Nu ştiu!... Să-i spun poate, să iasă?

RABI AZRIEL

Să nu cumva să faci una ca asta... Pe un străin trebue să-l cinsteşti cum se cuvine. Dă-i un scaun!... (Mechuel, puţin uimit, întinde solului un scaun. Nimeni nu bagă asta în seamă. Rabi Azriel se uită la unul din ucenici, care cântă o melodie mistică fără cuvinte, Pauză. Rabi Azriel, ca mai înainte): Lumea lui Dumnezeu e mare şi sfântă. Cea mai mare ţară din lume e Ţara lui Israel... In Ţara lui Israel, cel mai sfânt oraş e Ierusalimul... In Ierusalim cel mai sfânt locaş era templul şi în templu cel mai sfânt lucru era altarul în care nu intra decât marele preot... (pauză mică) Sunt pe pământ şaptezeci de seminţii... Cea mai sfântă dintre ele este seminţia lui Israel... Şi în seminţia lui Israel, cei mai sfinţi fii se găsesc în tribul lui Lewi. Şi în tribul lui

Lewi tagma preoţilor este cea mai sfântă... Dintre preoţi cel mai sfânt era marele preot... (pauză mică) In lume sunt şaptezeci de limbi. Cea mai sfântă dintre limbi, este limba bibliei... Mai sfântă din toate este limba Thorei şi în Thora, cele mai sfinte sunt cele zece porunci... Şi în cele zece porunci cel mai sfânt cuvânt, este numele Domnului... (pauză mică) Şi odată pe an, într'un ceas hotărît, cele patru mari sfinţenii din lume, se adună la un loc... In zi de Iom-Kipur... marele preot se urcă în altarul sfânt, de unde scotea sfântul nume al Domnului... Şi fiindcă era peste măsură de sfânt şi grozav, el înspăimânta şi pe marele preot şi întreg neamul lui Israel... Fiindcă dacă în ceasul acela, cugetul marelui preot era străbătut de un gând păcătos, ori de un gînd necurat, se prăvălea lumea în prăpastie... (pauză mică) Ori de unde îşi ridică omul ochii la cer, acolo e un altar sfânt. Fiecare om pe care l'a zămislit Dumnezeu după chipul şi asemănarea lui, este mare preot... Fiecare zi din viaţa omului, este Iom-Kipur şi fiecare vorbă pe care o rosteşte omul cu evlavie, este numele Domnului... Deaceea, fiecare păcat, fiecare faptă rea pe care o săvârşeşte omul, aruncă lumea în prăpastie. (cu un glas tremurând) Sufletele omeneşti, trec dealungul necazurilor şi suferinţelor şi năzue prin sumedenie de trupuri spre înălţimile tronului ceresc... cum năzue copilul spre sânul

mamei, ce-l alaptează. De multe ori se întâmplă însă, ca tocmai când sufletul atinge cea mai înaltă treaptă a mântuirei, să isbândească necuratul şi sufletul rănit să cadă... Şi cu cât mai înălţat se găseşte sufletul, cu atât mai înfricoşetoare îi va fi căderea... Şi atunci când un asemenea suflet se rostogoleşte, o lume întreagă se prăvale, întuneric adânc cuprinde palatele cereşti şi cele zece măreţii divine încep să jeluiască amarnic... (pauză. Ca trezit) Copii... Să scurtăm astăzi cina. (Toţi în afară de Mehuel îşi copleşiţi de spusele rabinului. Mehuel se apropie de rabin şoväind:)

MEHUEL

Rabi!... (rabi Azriel se uită la el obosit şi trist) Rabi! A venit Sender din Briniţa!

RABI AZRIEL (ca şi cum ar repeta)

Sender din Briniţa!... Ştiu!

MEHUEL

L'a lovit o mare nenorocire! In fiică-sa a intrat un duh oropsit... Aibă-ne Domnul în paza lui!

RABI AZRIEL

A intrat un duh oropsit!... Ştiu!

MEHUEL

Şi a adus-o la tine!

RABI AZRIEL (ca pentru sine)

La mine?... La mine?... Cum a putut să vină la mine... când un *eu* nici nu este!

MEHUEL

Rabi! La tine vine o lume întreagă...

RABI AZRIEL

O lume întreagă, o lume oarbă... oiţe oarbe, urmează pe un păstor orb! Dacă n'ar fi orbi n'ar veni la mine, ci numai la acela care poate să spună: *eu*... la singurul *eu* de pe lume...

MEHUEL

Rabi! Eşti trimisul lui.

RABI AZRIEL

Aşa spune lumea! Dar eu nu ştiu... Sunt patruzeci de ani decând mă găsesc pe un scaun de rabin şi nu ştiu bine până în ziua de azi, dacă sunt sau nu, trimisul lui Dumnezeu... Sunt clipe în care mă simt aproape de Dumnezeire. Atunci îndoielile nu mai încap, atunci sunt stăpân pe toate puterile mele şi am drum liber spre lumile înalte... Dar sunt clipe când pierd încrederea în mine şi atunci devin pipernic şi slab ca un copil şi eu însumi am nevoe de ajutor...

MEHUEL

Rabi!... Îmi aduc aminte... O singură dată ai venit la mine în mijlocul nopţii şi m'ai rugat să citesc psalmii cu dumneata... Am citit toată noaptea şi am plâns...

RABI AZRIEL

Asta a fost odată... Acum mi-e cu mult mai greu! (cu un glas tremurând) Ce vor ei dela mine? Sunt bătrân şi sleit. Trupul meu are nevoie de odihnă. Sufletul meu e flămând după singurătate. Şi spre mine se întind toate chinurile şi durerile lumii. Fiecare jalbă ce mi se pune sub ochi, mă împunge ca un ac.. Nu mai am putere... nu mai pot...

MEHUEL (speriat)

Rabi, Rabi!

RABI AZRIEL (hohoteşte)

Nu... nu pot! (plânge).

MEHUEL

Rabi! Nu trebue să uiţi că rânduri întregi de rabini şi sfinţi stau îndărătul dumitale!... Tatăl dumitale, rabi Iţale, fie-i ţărâna uşoară, bunicul dumitale, rabi Velvel cel mare, un urmaş al lui Bal-Sem...

RABI AZRIEL (își revine, cu capul sus)

Marii mei strămoși... sfântul meu tată care a văzut de trei ori pe profetul Ilie, unchiul meu, rabi Meer Beer, care se urcă în cer la Domnul... bunicul... marele reb Velvel... care învia pe morți! (vioi, către Mehuel) Știi, Mehuel... bunicul.. marele Velvel... alunga un duh din trupul unui om... fără Cabala... fără porunci... ci numai cu un strigăt... cu un singur strigăt!.. In clipele de grea încercare... mă îndrept spre el ca să mă sprijine! Cred că nici acum n'o să mă lase... Chiamă-l pe Sender! (Mehuel iesé și se întoarce cu Sender).

SENDER (întinde mâinile cu glas plângător)

Rabi! Aibi milă!... Ajută-mă!... Scapă pe singura mea copilă...

RABI AZRIEL

Cum s'a întâmplat nenorocirea?

SENDER

Tocmai când trebuia s'o acopere cu vălul... abia a...

RABI AZRIEL (îi întrerupe)

Nu asta te întreb!... Cum a putut să se întâmple nenorocirea? Un vierme poate intra într'un trup, numai atunci când trupul începe să putrezească...

SENDER

Rabi! Fata mea este un copil cu frica în Dumnezeu... Ea umblă cu ochii în pământ și nu ese din cuvântul meu.

RABI AZRIEL

Copiii sunt câte odată pedepsiți pentru păcatele părinților...

SENDER

Dacă mi-așî cunoaște vreun păcat... i-așî cere lui Dumnezeu iertare...

RABI AZRIEL

A fost întrebat oare duhul cine este și de ce a intrat în trupul fetei tale?

SENDER

Nu răspunde!... După glas însă, ar fi un învățăcel dela Ieșiva noastră, care cu câteva luni mai înainte, a murit pe neașteptate în sinagogă. El se încurcase în Cabala, dar n'a putut s'o ducă până la capăt, fiindcă a fost doborât...

RABI AZRIEL

Prin ce puteri lucra?

SENDER

Se zice că prin diavol. Cu câteva ceasuri

înainte de moarte, el a spus unui prieten al sau că cu păcatul nu trebue să lupți... și că și în diavol este o scânteie de sfințenie. El mai urmărea să capete prin farmece, două butoaie cu aur...

RABI AZRIEL

L'ai cunoscut?

SENDER

Da! A mâncat de multe ori la mine...

RABI AZRIEL (se uită la Sender cu băgare de seamă)

Poate l'ai necăjit cu ceva? Poate l'ai umilit? Adu-ți aminte!

SENDER

Nu știu... nu-mi amintesc (cu îndoială) Rabi!... Nu sunt doar decât un biet om...

RABI AZRIEL

Adu-ți fata înăuntru!

SENDER (ese și se întoarce îndată cu Frada, care aduce de mână pe Leea. Aceasta rămâne în prag și nu vrea să mai facă un pas înainte. Sender cu ton plângător)

Fata mea! Aibi milă! Nu-mi fă rușinea asta în fața rabinului... Intră.

FRADA

Intră Leea... intră porumbițo!

LEEA

Vreau să intru... dar nu pot.

RABI AZRIEL

Fecioară... Îți poruncesc să intri! (Leea trece pragul și se îndreaptă spre masă) Așează-te (Leea se așează cu băgare de seamă. Deodată sare din loc și strigă cu glas bărbătesc).

DUHUL DIN LEEA

Lăsați-mă!... Nu vreau! (încearcă să fugă. Sender și Frada o țin).

RABI AZRIEL

Duh obidit... Îți poruncesc să-mi spui cine ești...

DUHUL DIN LEEA

Rabi din Miriopol! Știi singur cine sunt eu! Și de față cu ceilalți nu vreau să-mi descopăr numele.

RABI AZRIEL

Nu te întreb de nume... Te întreb cine ești?

DUHUL (în șoapte)

Sunt din acei ce au căutat căi noue.

RABI AZRIEL

Căi noue caută acela ce a pierdut calea dreaptă.

DUHUL

E prea îngustă.

RABI AZRIEL

Asta a mai spus-o unul care nu s'a mai întors. (pauză) De ce ai intrat în trupul fetei?

DUHUL

Eu sunt sortitul ei.

RABI AZRIEL

După scumpa noastră Thora, un mort nu trebue să se găsească printre vii!

DUHUL

N'am murit.

RABI AZRIEL

Ai plecat din lumea noastră... şi nu-ţi mai este îngăduit să te reîntorci, pân' nu se va sufla din trâmbiţa cea mare. De asta îţi poruncesc să părăseşti trupul fetei, pentru ca să nu se frângă o mlădiţă vie din copacul veşnic al lui Israel...

DUHUL

Rabi din Miriopol! Ştiu cât de aprig şi puternic eşti! Ştiu că poţi porunci heruvimilor şi serafimilor! Dar mie n'o să isbuteşti să-mi faci nimic! N'am încotro să mă apuc. Pentru mine sunt închise toate căile şi ferecate toate porţile. Şi de pretutindeni mă gonesc duhuri rele, cari sunt gata să mă înghită... (cu glas tremurând) Nici în cer, nici pe pământ, nici prin lumile deprinprejur, nicăeri nu se găseşte un loc pentru mine.. Şi acum când amărîtul... obiditul... prigonitul meu suflet, şi-a găsit odihnă, vrei să mă alungi de aci? Aibi milă! Lasă-mă! Nu mă sili!

RABI AZRIEL

Suflet nenorocit... Mă cutremur de milă pentru tine... şi o să mă străduesc ca să te mântui de diavol. Dar din trupul fetei, trebuie să ieşi..

DUHUL (hotărât)

N'o să ies!

RABI AZRIEL

Mehuel! Chiamă înăuntru de la sinagogă zece oameni!... (Mehuel ese şi se întoarce îndată însoţit de zece oameni cari se aşează într'o parte) Sfântă adunare! Imi dai dreptul ca în numele tău şi prin pu-

terea ta să alung din trupul unei fete un duh care nu vrea să plece de bună voie?

CEI ZECE

Rabi! Iţi dăm drepturi depline ca în numele nostru şi prin puterea noastră, să alungi din trupul unei fete un duh ce nu vrea să plece de bunăvoe!

RABI AZRIEL (se ridică)

Duh nemântuit! Suflet al unei făpturi care a plecat din lumea noastră! In numele şi cu puterea unei sfinte adunări de evrei... eu, Azriel ben Adas... îţi poruncesc să părăseşti trupul fetii Leea bas Hana... Şi atunci când vei ieşi, să nu-i faci rău nici ei, şi nici vreunei alte fiinţe vii... Iar dacă n'o să urmezi cuvântul meu, am să te acoper de blesteme, afurisenii şi jurăminte... cu toată tăria braţului meu întins!... Şi dacă o să asculţi porunca mea, am să mă silesc pe toate căile, să-ţi curăţ sufletul tău nefericit şi să împrăştii duhurile vătămătoare ce te înconjoară...

DUHUL

Nu mă tem nici de blestemele, nici de afuriseniile tale şi nu mă încred în făgăduelile tale. Nu este putere în lume care să-mi poată fi de folos! Nu se găseşte un catât er

de înalt care să se poată pune deopotrivă cu locul meu de odihnă... şi nu este prăpastie atât de neagră, ca aceea ce mă aşteaptă. N'o să ies!

RABI AZRIEL

In numele lui Dumnezeu cel A-tot-puternic îţi poruncesc să ieşi! De nu... te afurisesc şi te las pradă diavolilor! (o pauză apăsătoare)

DUHUL

In numele lui Dumnezeu cel A-tot-puternic sunt legat de mireasa mea şi n'o să mă despart pe veci de ea!

RABI AZRIEL

Mechuel!... Spune să se aducă pentru toţi cei de faţă caftane albe, şapte trâmbiţi, şapte lumânări negre şi scoate şapte suluri sfinte... (o pauză grea în care timp Mechuel iese şi se întoarce cu trâmbiţi şi lumânări negre. După el intră solul cu caftanele. Solul numără caftanele).

SOLUL

Este unul de prisos... (se uită împrejur) Lipseşte poate cineva în odaia asta?

RABI AZRIEL (neliniştit, îşi aduce aminte)

Ca să pot afurisi un suflet evreesc, îmi trebue îngăduinţa rabinului obştei!... Me-

chuel! Ia toiagul meu, du-te la rabinul Şimşim... şi roagă-l în numele meu să vină degrabă până aici! (Mechuel, strânge trâmbiţele şi lumânările şi ese împreună cu solul care duce caftanele. Către cei zece:) Voi puteţi să ieşiţi deocamdată. (Oamenii ese; rabi Azril, ridică capul) Sender! Unde se găsesc cuscrii cu mirele?

SENDER

Au rămas pe Sâmbătă la mine, în Briniţa...

RABI AZRIEL

Trimite un om călare să le spună în numele meu, ca să rămână acolo şi să aştepte porunca mea.

SENDER

Trimit îndată un om...

RABI AZRIEL

Şi acuma poţi să ieşi şi să duci pe fata în odaia de alături.

LEEA (cu glasul ei tremurând)

Bunicuţo... mi-e frică! Ce au de gând să facă cu el? Ce vor să facă cu mine?

FRADA

Nu te teme, copila mea! Rabinul ştie ce-i

face. Rău n'o să-ţi facă. Rabinul nu ştie să facă rău. (Duce cu Sender pe Leea, în odaia de alături)

RABI AZRIL (foarte adâncit în gânduri, ca trezit)

Şi chiar dacă acolo sus, s'a hotărît altmintrelea, eu am să înfrâng hotărîrea... (intră Rabi Simşin)

SIMŞIN

Bună seara, Rabi.

RABI AZRIEL (se ridică)

Bună seara! Rabi, şezi... (Reb Simşim se aşează) Te-am ostenit pentru un lucru foarte de seamă. Într'o fată a intrat un duh nemântuit, care nu vrea cu nici un chip să iasă... Nu ne-a mai rămas decât să-l alungăm prin blesteme şi afurisenii. De aceea, te rog să-mi îngădui să fac cele cuvenite... şi Domnul o să-ţi ţie în seamă pomana...

RABI SIMŞIN (oftează)

O afurisenie, este o pedeapsă grea pentru un viu, dar mi te pentru un mort! Dar dacă nu se poate altmintrelea şi dacă un om atât de sfânt ca dumneata socoteşte că trebue... îţi dau învoirea mea... Dar mai înainte, rabi, trebue să-ţi descopăr o taină în legătură cu afacerea asta...

RABI AZRIEL

Vorbeşte!

SIMŞIN

Iţi aminteşti cred, rabi, că cu douăzeci de ani în urmă venia la dumniata un tânăr din Briniţa, un cabalist, Nisim Ben Rifca ?

RABI AZRIEL

A plecat prin ţări depărtate unde a murit de tânăr...

SIMŞIN

Da! Şi Nisim ben Rifca ăsta, mi s'a înfăţişat într'o noapte de trei ori, în vis şi a cerut ca să-l chem în faţa judecăţii împreună cu Sender din Briniţa.

RABI AZRIEL

Ce plângere are el împotriva lui Sender din Briniţa ?

SIMŞIN

Asta nu mi-a spus'o. Mi-a arătat numai că Sender l'a umilit de moarte.

RABI AZRIEL

Dacă un evreu, chiamă pe un altul în faţa judecăţii, un rabin n'are dreptul să se dea

înlături. Mai cu seamă când e vorba de un mort, care poate să se plângă tronului dumnezeesc. Dar ce are face asta cu duhul?...

SIMŞIN

Are face! Am auzit că bietul mort al cărui duh a intrat în fata lui Sender a fost feciorul lui Nisim ben Rifca. E vorba de o înţelegere ce ar fi avut loc între Sender şi Nisim şi de care Sender n'a mai vrut să ţie seama...

RABI AZRIEL (o clipă pe gânduri)

Dacă-i aşa... am să amân afurisenia până mâine ziua, la douăsprezece. Mâine dimineaţa, după rugăciune, o să-ţi tălmăcim... cu ajutorul lui Dumnezeu... visul şi dumniata îl vei chema pe mort în faţa judecăţii. După asta, o să alung, cu învoirea dumitale, duhul, prin afurisenii...

SIMŞIN

Fiindcă o judecată între viu şi mort, e foarte grea, te-aş ruga ca dumniata să dai hotărârea..

RABI AZRIEL

Ne-am înţeles... Mehuel! (intră Mehuel) Spune-i fetei să intre. (Sender cu Frada aduc pe Leea care stă cu ochii închişi) Duhule! Iţi mai îngădui o jumătate de zi...până mâine la douăsprezece! Dacă până la ora hotărâtă, n'o să pleci de bună voe,

am să te alung cu voia rabinului din târg, printr'o aprigă afurisenie... (pauză. Sender și Frada vor să scoată pe Leea). Sender! Tu-ți mai aduci aminte de un fost prieten al tău... Nisim ben Rifca?

SENDER (speriat)

Nisim ben Rifca? A murit doar!

RABI AZRIEL

Află că astă noapte Nisim ben Rifca, s'a înfățișat de trei ori în vis... rabinului (arată spre Șimșin) și a cerut ca să fie chemat cu tine în fața judecății.

SENDER (turburat)

Eu... în fața judecății? Vai mie! Ce are el cu mine? Ce-i de făcut, Rabi?

RABI AZRIEL

Eu nu am de unde să știu de ce te învinuește el... Dar în fața judecății, trebue să vii!

SENDER

Am să fac ceea ce-mi spui dumniata.

RABI AZRIEL (cu un ton schimbat)

Trimite îndată pe cel mai bun călăreț, după cuscrii și mire. Ei să fie aci, mâine, înainte de douăsprezece, pentru ca de îndată ce duhul o să plece, să facem cununia..

SENDER

Rabi!... Acuma poate n'or mai vrea să se încuscrească cu mine... și nici măcar să vină? (în ușă, se arată solul)

RABI AZRIEL (cu hotărâre)

Să li se spună că eu am poruncit să fie mâine aici... Dar vezi ca logodnicul să vină la vreme!...

SOLUL

Logodnicul o să vină la vreme!

CORTINA

ACTUL IV

(Acecaş cameră ca în actul al III-lea. In focul băucil lungi din stânga, o masă mică, ceva mai aproape de rampă. In faţa ci, într'un jeţ şi două scaune, şade Rabi Azril în haina rituală şi filactere şi amândoi membri ai sfatului judecătoresc. La masă, şade Rabi Şimşim. Ceva mai încolo, Mehuel. Se termină ceremonia tâlmăcirii visului).

RABI ŞIMŞIN

Ai avut un vis bun, un vis bun.

RABI AZRIL ŞI CEI DOI SFETNICI

Ai avut un vis bun, un vis bun ai avut...

RABI AZRIEL

Rabi! Am tâlmăcit în bine visul dumitale. Acuma, aşează-te cu noi, ca judecător. (rabi Şimşin, se aşează la masă) Aşa!... O să trimitem vorbă mortului să se înfăţişeze la judecată! Mai întîiu însă, să-i pregătesc o roată, din care să nu aibe puterea să iasă. Mehuel, dă-mi toiagul... (Mehuel îi dă toiagul. Rabi Azril se ridică şi trage în colţul din stânga al odăii, un cerc rotund, cu baţul dela stânga la dreapta. Se aşează din nou la masă). Mehuel! Ia toiagul şi du-te la cimitir. Şi când o să

ajungi acolo... închide ochii... şi fă-ţi drum cu bățul drept înainte. Şi la cel dintâiu mormânt de care te vei împiedica... opreşte-te, loveşte în lespede de trei ori şi rosteşte cuvintele astea: «Mort prea curat! Azriel, fiul marelui rabin făcător de minuni, Iţale din Miriopol, m'a trimis să-ţi cer iertare că-ţi turbură liniştea... şi-ţi trimite vorbă, ca prin căile pe cari tu le cunoşti, să spui mortului prea curat Nisim ben Rifca, că sfatul cel drept din Miriopol, îl chiamă îndată în faţa judecăţii şi-i cere să vină în vestmintele în care a fost îngropat»... Asta s'o spui de trei ori. Apoi, întoarce-te, dar nu nu te uita îndărăt, oricâte strigăte, sbierete şi chemări vei auzi la spatele tău şi nu lăsa o clipă bățul din mână. Altfel, eşti în mare primejdie. Du-te şi Domnul te aibe în sfânta lui pază, fiindcă cei trimişi să facă un bine nu pot fi întru nimic vătămaţi... Du-te!... Dar mai înainte, trimite-mi doi oameni ca să pregătiască cele cuvenite pentru primirea mortului... (Mehuel ese. Intră doi oameni cu un cearşaf cu care acopere tot colţul stâng şi ese). Chemaţi pe Sender! (intră Sender) Sender, ai făcut ce ţi-am spus? Ai trimis după cuscri şi mire?

SENDER

Am trimis caii cei mai iuţi. Dar cuscrii n'au venit încă.

RABI AZRIEL

Trimite-le înainte un călăreţ, ca să vină cât mai de grabă.

SENDER

Mă duc! (pauză)

RABI AZRIEL

Sender! Am trimis mortului prea curat Nisim ben Rifca, vorba că sfatul îl chiamă cu tine în faţa judecăţii! Primeşti de bună... judecata mea?

SENDER

O primesc!

RABI AZRIEL

Vei urma tot ce'om hotărî?

SENDER

Voiu urma!

RABI AZRIEL

Du-te de te aşează în dreapta!

SENDER

Rabi... Mi-am adus aminte! Nisim ben Rifca trebue să mă cheme în faţa judecăţii pentru o înţelegere care a fost între noi. Dar nu mă simt vinovat cu nimic!

RABI AZRIEL

Lasă asta pentru mai târziu, când părâşul o să-şi spună păsul... (pauză. Ese Sender) Peste puţin, o să răsară printre noi, cineva din lumea dreptilor... spre a fi judecat cu un viu din lumea noastră. (pauză) O asemenea judecată, arată că legile Thorei stăpânesc deopotrivă peste toate lumile şi peste toate vietăţile, şi că leagă şi pe vii şi pe morţi. (pauză) O judecată de felul acesta, e grea şi înfricoşătoare. Spre ea privesc toate lumile cereşti şi dacă s'ar abate... Doamne fereşte... cu un fir de păr dela marginile legii, ar clocoti întreaga aşezare a Domnului... De aceea, cu mare băgare de seamă şi groază trebuie să porneşti o asemenea judecată... cu mare băgare de seamă şi groază... (se uită împrejur cu nelinişte, se opreşte cu privirea la cearşaf şi tace. Tăcere grozavă).

I-ul JUDECĂTOR (acelaş joc)

Mi se pare că-i aici.

RABI SIMŞIN

E aici!

RABI AZRIEL

Mort prea curat Nisim ben Rifca! Sfântul sfat îţi porunceşte să nu ieşi din cercul îngrădit şi pregătit pentru tine.. (pauză)

Mort prea curat Nisim ben Rifca... Sfântul sfat cere să-i spui ce plângere ai împotriva lui Sender ben Eni. (pauză grozavă. Toţi stau impietriţi şi ascultă)

I-iul JUDECĂTOR (jocul de mai sus)

Mi se pare că răspunde.

Al II-lea JUDECĂTOR

Mi se pare că răspunde.

I-ul JUDECĂTOR

Aud un glas... dar cuvinte n'aud.

Al II-lea JUDECĂTOR

Aud cuvinte... dar glas n'aud.

RABI SIMŞIN (către Sender)

Sender! Mortul prea curat Nisim ben Rifca spune că în tinereţea voastră aţi fost tovarăşi în aceeaş Ieşiva şi că sufletele voastre erau înlănţuite într'o credincioasă prietenie. Amândoi v'aţi căsătorit în aceeaşi săptămână. Apoi, când v'aţi întâlnit de sărbători la rabin, v'aţi dat mâna că dacă femeile voastre o să purceadă grele... şi dacă una va naşte un băiat şi cealaltă o fată... vă veţi încuscri.

SENDER (cu un glas tremurând)

Da! Aşa a fost.

RABI SIMŞIN

Mortul prea curat Nisim Ben Rifca, spune mai departe că puţin după asta, a plecat peste ţări şi mări. Acolo, nevastă-sa i-a născut un băiat, în acelaş leat în care nevastă-ta ţi-a dăruit o fată. Ceva mai târziu Nisim a murit... (pauză) Şi în lumea drepţilor, Nisim a aflat că feciorul lui este blagoslovit cu un cuget înalt şi că urcă treaptă după treaptă spre lumina cea mare... Şi sufletul părintelui său, creştea de bucurie. Şi Nisim a văzut că după ce s'a făcut mai mare, fecioru-său a pornit să colinde în lume, pribegind din loc în loc, din ţară în ţară, din târg în târg, fiindcă inima îl trăgea spre sortita lui. Şi a picat fecioru-său în târgul în care tu locueşti... şi a călcat pragul casei tale şi s'a aşezat la masa ta şi inima lui s'a apropiat de inima fetei tale... Dar tu erai cu stare şi băiatul lui Nisim, sărac, lipit pământului... Şi tu ţi-ai întors ochii dela el şi ai poruncit să ţi se caute pentru fată, logodnic de soiu şi cu zestre multă... (pauză mică) Şi Nisim a văzut apoi, că fecioru-său, cuprins de jale şi amărăciune, a plecat în lume ca să caute căi noue... Şi în sufletul tatălui s'a strecurat neliniştea şi suferinţa. Şi puterile întunecate s'au folosit de durerea băiatului, i-au întins plasa, l'au pescuit şi scos de timpuriu din lumea asta... Şi sufletul lui a rătăcit mult, mult, până s'a furişat ca un duh în trupul logodnicii lui... (pauză mică)

Nisim ben Rifca, spune că de când i-a murit feciorul... el a pierdut amândouă lumile: a rămas fără un nume... fără o aducere aminte şi fără un urmaş care să se roage pentru odihna lui. Ii s'a stins pe veci lumânarea... şi cununa capului său s'a rostogolit şi s'a prăvălit în întuneric... Nisim ben Rifca cere dreptului judecător să-l judece pe Sender după legea sfintei noastre Thore pentru că i-a răpus copilul şi pe copiii copilului lui şi pe copiii copiilor până la spiţa cea din urmă (tăcerea grozavă. Sender hohoteşte).

RABI AZRIEL

Sender ben Eni... Ai auzit ce spune mortul prea curat Nisim ben Rifca?... Ce ai de răspuns?

SENDER

Nu pot deschide gura şi n'am cuvinte să mă desvinovăţesc. Il rog însă pe vechiul meu tovarăş să-mi ierte păcatul, fiindcă nu cu ştiinţă am greşit... Indată după înţelegerea noastră, Nisim a plecat... şi eu n'am mai avut cum să ştiu dacă şi ce fel de copil a născut femeea lui. Mai târziu, am aflat că a murit. Mai multe ştiri despre el, nu mi s'au dat. Şi apoi... puţin câte puţin, am uitat de toate astea.

RABI AZRIEL

De ce n'ai întrebat?... De ce n'ai cercetat?

SENDER

In deobşte... paşii dintâiu se fac din partea mirelui... Şi eu credeam că dacă Nisim capătă un băiet, îmi dă el de veste numaidecât... (pauză).

RABI SIMŞIN

Nisim ben Rifca întreabă: de ce dacă feciorul lui a intrat în casa ta şi s'a aşezat la masa ta, tu nu l'ai întrebat nici când, ce este şi al cui este...

SENDER

Nu ştiu! Nu-mi aduc aminte! Dar jur că întotdeauna mă trăgea inima să-l iau pe băiet de ginere. De asta, ori de câte ori se ivea vreun logodnic pentru fiică mea, mă tocmiam atâta, încât cuscrilor li se facea silă să se mai înţeleagă cu mine. Din pricina asta, nu s'a ales nimic din trei vederi... şi dacă nu mi se puneau şi acuma rubedeniile în lung şi în lat...

RABI SIMŞIN

Nisim ben Rifca spune că în adâncul sufletului tău l'ai recunoscut pe fecioru-său, dar ţi-a fost frică să întrebi cine este. Căutai pentru fii-ta o viaţă bogată şi îmbelşugată... De asta l'ai zvârlit pe fecioru-său în mormânt... (Sender plânge încet, cu obrazul în mîini. Pauză grea. Intră Mehuel care-i dă lui Azril bâtul).

RABI AZRIEL (vorbeşte încet cu Şimşin şi cu judecătorii şi se ridică, luând toiagul în mână).

Sfatul judecătoresc a ascultat amândouă părţile şi hotăreşte: Fiindcă nu se poate şti bine că în clipa înţelegerii între Nisim ben Rifca şi Sender ben Eni, nevestele lor erau însărcinate şi cum după sfânta noastră Thora, n'are tărie o învoială pentru un lucru care nu este încă înfăptuit, nu stă în puterea noastră să hotărâm că Sender trebuia să dea urmare înţelegerii. Dar fiindcă în împărăţia cerurilor... înţelegerea asta a fost primită şi întărită şi fiindcă în inima feciorului lui Nisim ben Rifca era adânc înfipt simţământul că fata lui Sender ben Eni este logodnica lui... şi cum din pricina purtării de mai târziu a lui Sender, mari nenorociri s'au abătut asupra capetelor lui Nisim ben Rifca şi feciorului său... sfatul hotăreşte ca Sender să împartă jumătate din averea lui, săracilor... Şi că atâta cât o mai trăi să se roage pentru odihna sufletului lui Nisim ben Rifca şi a băietului său ca pentru însişi copiii lui... (pauză) Sfatul cere mortului prea curat Nisim ben Rifca, să ierte păcatul lui Sender pe vecii vecilor şi-l roagă ca prin puterea lui de părinte să poruncească feciorului său... să părăsească trupul fetei Leei bas Hane... pentru ca să nu se usuce o cracă din rodnicul copac al lui Israel... In schimb, A-tot-Puternicul îşi

va revărsa marea lui bunătate peste Nisim ben Rifca şi prigonita sa odraslă...

TOŢI

Amin! (Pauză)

RABI AZRIEL

Mort prea curat Nisim ben Rifca! Ai auzit hotărârea noastră. O primeşti? (pauză grozavă) Sender ben Eni! Ai auzit hotărârea noastră. O primeşti?

SENDER

Da! O primesc.

RABI AZRIEL

Mort prea curat Nisim ben Rifca! Judecata între tine şi Sender ben Eni, s'a isprăvit. Acum, dator eşti să te întorci la locul tău şi să nu faci rău nici unui om şi nici unei alte vieţuitoare (pauză) Mehuel! Spune să se ia jos cearşaful şi să se aducă apă... (Mehuel chiamă doi oameni, cari iau jos cearşaful. Rabi Arzil face cu bâtul un cerc rotund în acelaş loc de mai nainte, dar dela dreapta la stânga. Se aduce un lighian şi o cofiţă. Toţi îşi spală mâinile) Sender... Au venit cuscrii?

SENDER

Incă nu mi s'a vestit sosirea lor...

RABI AZRIEL

Mai trimite-le înainte un om, ca să goniască din răsputeri. Vezi de pregăteşte totul pentru cununie, chiamă lăutarii, pune să se îmbrace pe fată în rochia de mireasă, aşa ca de îndată ce o s'o părăsească duhul, să poată fi cununată! Ce o să se facă, va fi bine făcut... (Sender ese. Rabi Azril îşi scoate haina rituală şi filacterele, pe cari le orândueşte)

RABI ŞIMŞIN (încet către judecători)

Aţi înţeles că mortul nu l'a iertat pe Sender?

I-iul şi AL II-lea JUDECATOR (în şoapte, speriaţi)

Am înţeles.

RABI ŞIMŞIN

Aţi înţeles că mortul n'a primit hotărârea?

I-iul şi AL II-lea JUDECATOR

Am înţeles.

RABI ŞIMŞIN

Aţi simţit că la cuvintele lui Rabi Azriel... el n'a răspuns «amin?»

I-iul şi AL II-lea JUDECATOR

Am simţit...

RABI ŞIMŞIN

Asta-i un semn foarte rău.

I-iul şi AL II-lea JUDECĂTOR

Asta-i un semn foarte rău.

RABI ŞIMŞIN

Uitaţi-vă cât e de turburat Rabi Azriel! Mâinile îi tremură... (pauză) Noi, ne-am făcut datoria! Putem să plecăm... (judecătorii ies încetişor fără să fie băgaţi în seamă. Rabi Şimşin se pregăteşte şi el de plecare.)

RABI AZRIEL

Rămâi aci pân'o să iasă duhul... ca să-i cununi pe tineri... (Rabi Şimşin oftează şi cu capul în piept se aşează într'o parte. Pauză apăsătoare). Dumnezeule... Ascunse şi minunate sunt căile tale! Dar drumul pe care eu îl străbat, luminat e de razele şi flăcările voinţii tale sfinte, dela care n'o să mă abat nici la dreapta nici la stânga! (ridică fruntea) Mehuel, ai pregătit totul?

MEHUEL

Da, rabi.

RABI AZRIEL

Spune să intre fata. (Sender şi Frada, aduc înăuntru pe Leea în haine albe de cununie, cu o pelerină neagră pe umeri şi o aşează pe jeţ. Rabi Simşin se aşează lângă Rabi Azriel) Duh neizbăvit! In numele locţiitorului

Domnului în acest târg, aci de faţă, în numele unui mănunchi de cuvioşi evrei, în numele marelui Sanhedrin din Ierusalim, eu Azriel ben Adas, îţi cer pentru cea din urmă oară să laşi trupul fetii Leea Bas Hane!

DUHUL (hotărât)

Nu-l las!

RABI AZRIEL

Mehuel! Chiamă înăuntru pe oameni şi adu caftanele şi trâmbiţele şi lumânările negre. (Mehuel ese şi se întoarce cu 15 oameni printre care şi solul, aducând caftanele, trâmbiţele şi lumânările) Scoateţi sulurile (Mehuel scoate şapte Thore, pe care le împarte la şapte oameni. Imparte şapte trâmbiţi) Duh îndărătnic! Fiindcă nu te supui poruncii noastre, te las în voia arhanghelilor cari să te scoată afară cu sila. Suflaţi din trâmbiţi odată! (se suflă din trâmbiţi. Leea se smuceşte din loc, se sbuciumă şi strigă)

DUHUL (LEEA)

Lăsaţi-mă! Nu mă smunciţi! Nu vreau... nu pot să ies!

RABI AZRIEL

Fiindcă arhanghelii nu te-au putut răzbi, te arunc în ghiarele duhurilor nici rele, nici bune. Cruzimea lor să te îngenunchie! Suflaţi din trâmbiţi de două ori!

DUHUL (sleit)

Vai mie! Toate puterile din lume s'au ridicat împotrivă-mi! Diavolii cei mai grozavi, cari nu ştiu ce este mila, mă frământă şi mă chinue. Impotriva mea stau cugetele luminate de Dumnezeu... şi marii făcători de minuni... şi însuşi sufletul tatălui meu..şi ei îmi poruncesc cu toţii să ies... Dar atâta vreme.... cât voi mai păstra în mine o singură scântee de putere... o să mă lupt... şi o să rămân!

RABI AZRIEL (aparte)

O mare putere trebue să-i stea într'ajutor... (pauză) Mehuel!... Ascunde sulurile... (sulurile se aşează în tabernacol) Acoperiţi pivotul cu o perdea neagră. (Mehuel acoperă pivotul) Aprindeţi lumânările negre. (se aprind) Toată lumea să-şi pună caftane albe. (Toţi, inclusiv Rabi Azril şi Rabi Şimşin, îşi pun caftane albe. Rabi Azril se scoală, ridică mâinele şi cu un glas puternic şi înfricoşător) Ridică-te, Dumnezeule... şi împrăştie-se toţi duşmanii din faţa ta... cum se împrăştie fumul în cele patru vânturi... Duh păcătos şi potrivnic!... Cu tăria A-tot-puternicului Dumnezeu şi cu tăria Sfintei Tbore... eu, Azriel ben Adas, rup, toate firele care te ţin legat de lumea celor vii... şi de trupul şi sufletul fetii Leea bas Hana...

DUHUL (strigă)

Vai mie!

RABI AZRIEL

Şi te alung prin afurisenie din mijlocul poporului lui Israel... Suflaţi din trâmbiţe prelung!...

SOLUL

Cea din urmă scântee, s'a înecat în flacări.

DUHUL (sleit)

Nu mă mai pot lupta! (se suflă din trâmbiţi)

RABI AZRIL (opreşte trâmbiţele, deodată către Leea)

Te dai bătut?

DUHUL (cu glas mort)

Mă dau bătut!

RABI AZRIEL

Făgăduesti c'o să laşi de bună voe trupul fetii Leea bas Hane şi că n'o să te mai întorci?

DUHUL (ca mai înainte)

Făgăduesc!

RABI AZRIEL

Cu aceeaş putere şi cu acelaş drept cu care te-am afurisit, iau jos de pe umerii tăi

afurisenia (către Mehuel) Stinge lumânările şi ia jos cearşaful negru (Mehuel se execută) Ascunde trâmbiţele. (Mehuel ascunde trâmbiţele) Şi oamenii să-şi scoată caftanele şi să iasă (oamenii îşi scot caftanele şi ies cu Mehuel şi solul. Rabi Azril ridică mâinile în sus) Dumnezeule. Dumnezeu al milii şi compătimirii! Aruncă-ţi privirea asupra pribeagului şi oropsitului suflet care a fost pedepsit pentru păcatele altora! Intoarce-ţi privirea dela greşelile lui şi ca jertfă plăcută ţie să se înalţe la tine faptele lui bune, durerea lui mare şi faptele bune ale strămoşilor lui! Dumnezeule! Curăţă din drumu-i duhurile necurate şi dărueşte-i o veşnică odihnă în împărăţia ta! Amin!

TOŢI

Amin!

DUHUL (într'un fior puternic)

Spuneţi rugăciunea pentru odihna mea. Vremea hotărâtă se scurge!

RABI AZRIEL

«Prea mărit şi prea slăvit fie numele Domnului». (ceasul bate douăsprezece. Leea sare din loc)

DUHUL

Vai, vai, vai. (Leea cade pe jeţ, fără putere).

RABI AZRIEL

Duceţi mireasa la cununie! (intră Mehuel)

MEHUEL (foarte turburat)

Abia s'a întors omul pe care l'am trimis odinioară... şi spune că li s'a stricat cuscrilor o roată la căruţă, aşa că trebue să vină pe jos. Dar ei sunt pe aproape, în deal. Poţi să-i vezi de aici.

RABI AZRIEL (foarte mişcat)

Ce-a fost să fie, să fie! (către Sender) Să rămână bătrâna aici cu mireasa şi noi toţi să ieşim întru întâmpinarea mirelui. (face împrejurul Leei, cu toiagul un cerc, dela stânga la dreapta, îşi ia jos caftanul, îl acaţă lângă uşă şi esc cu toiagul în mână, urmat de Sender şi Mehuel. Pauză lungă).

LEEA (se trezeşte, cu glas slab)

Cine-i lângă mine... Tu erai bunicuţo? Mi-e inima grea. Ajută-mă! Leagănă-mă! (Frada o mângâe).

FRADA

Să nu-ţi fie inima grea, fata mea... Grea să-i fie duşmanului... motanului... şi pe inimioară... să-ţi fie uşor... ca un pufuşor... ca un ouşor... Veşnic să te înconjoare... îngeri cu aripioare... (se aude un cântec de nuntă. Leea înfiorată o apucă pe Frada de mână),

LEEA

Auzi!... Se duce lumea să danseze în jurul mormântului sfânt, ca să se bucure logodnicii.

FRADA

Nu tremura, fetiţo. Nu te teme. In jurul tău stau de pază şasezeci de voinici cu spadele scoase, cari te apără de rău. Sfinţii noştri părinţi, sfintele noastre străbune, te ocrotesc!

(Pauză lungă. Bătrâna doarme)

LEEA (cu ochii închişi, oftează greu, deschide ochii)

Cine oftează aici aşa de greu?

GLASUL LUI HANAN

Eu!

LEEA

Iţi aud glasul, dar nu te văd!

GLASUL LUI HANAN

Un cerc blestemat te desparte de mine!

LEEA

Glasul tău e dulce ca un plânset de vioară în liniştea nopţii. Spune-mi, cine eşti?

GLASUL LUI HANAN

Am uitat! Dar prin cugetul tău poţi să-mă amintesc de mine.

LEEA

Eu îmi amintesc!... Inima mea năzuia spre o stea luminoasă. In nopţi liniştite, am vărsat lacrimi dulci. In vis mi se înfăţişa mereu acelaş chip. Erai tu?

GLASUL LUI HANAN

Da.

LEEA

Imi aduc aminte. Tu aveai un păr moale ca plânsul şi ochi trişti şi blânzi. Tu aveai degete lungi şi subţiri. Zi şi noapte gândul meu mă purta spre tine... (pauză tristă) Da! Tu m'ai părăsit şi lumina mea s'a stins şi sufletul meu s'a ofilit. Şi ca o văduvă nenorocită mă simţeam când se apropia un bărbat străin de mine. Dar după aceea, te ai întors şi'n suflet mi-a înflorit o viaţă nouă, din moarte şi veselie, din tristeţe. De ce m'ai părăsit iar?

GLASUL LUI HANAN

Am fărâmat toate îngrădirile de pe mormânt, am nesocotit toate legile care viiază de veacuri, m'am războit cu toate puterile

aprige şi rele. Şi când mi s'a scurs ultima picătură de putere, ţi-am părăsit trupul ca să mă reîntorc la sufletul tău.

LEEA (dulce)

Intoarce-te logodnicul meu, bărbatul meu... Am să te duc mort în inima mea şi în visurile de noapte, o să legănăm împreună pe copiii noştri cari nu s'au născut... (plânge; de afară se aude un marş de cununie, ce se apropie. Leea înfiorată) Vor să mă cunune cu un străin... Vino la mine logodnicul meu!

GLASUL LUI HANAN

Trupul tău l'am părăsit! Vin la sufletul tău! (se arată la perete, în alb)

LEEA (cu bucurie)

Cercul s'a stricat! Te văd logodnicul meu! Vino la mine!

HANAN (cu un ecou)

Vino la mine!

LEEA

Vin la tine!

HANAN

Vin la tine! (între culise, strigăte: «Duceţi pe mireasa la cununie». Un marş de nuntă. Leea lasă pe jeţ mantaua neagră

şi toată în alb se duce în timpul marşului spre Hanan, se opreşte şi par'că se cufundă în el. Intră rabi Azril cu foiagul în mână, urmat de sol. Se opresc la uşă, Sender, Frada şi ceilalţi).

LEEA

O mare lumină, se revarsă peste tot... Sunt pe veci legată de tine, logodnicul meu... Amândoi, plutim tot mai sus... mai sus... mai sus! (întunericul creşte)

RABI AZRIL (lasă capul în jos)

E prea târziu.

SOLUL

Lăudat fie numele Domnului! (se face întuneric desăvârşit şi de departe, se aude slab, tot mai slab:)

De ce oare
Prăvăli-tu-s'a sufletul
Din înălţimea înălţimilor
In adâncimea adâncimilor!
— Prăbuşirea sufletului
Poartă în sine
Inălţarea sa.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

CORTINA